

Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Klane

Bratović, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:401735>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Marina Bratović

**Konceptualna analiza poredbenih frazema u
mjesnome govoru Klane**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2018.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Marina Bratović

Matični broj: 0009061828

Konceptualna analiza poredbenih frazema u
mjesnome govoru Klane

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost / Engleski jezik i književnost

Mentor: dr. sc. Silvana Vranić

Sumentor: dr. sc. Marija Turk

Rijeka, 13. rujna 2018.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Klane* izradio/la samostalno pod mentorstvom dr. sc. Silvane Vranić i dr. sc. Marije Turk.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis

Marina Bratović

Sadržaj

1.	Uvod (cilj, motivacija, metodologija)	1
2.	Položaj i povijest Klane.....	2
3.	Istraživanja mjesnoga govora Klane	5
4.	Značajke mjesnoga govora Klane	7
4.1.	Alijetetne jezične značajke.....	7
4.2.	Alteritetne jezične značajke	9
4.3.	Arealne jezične značajke.....	13
4.3.1.	Jezične značajke starosjedilačkih govora sjeverozapadnoga čakavskog areala.....	13
4.3.2.	Jezične značajke rubnosti.....	16
5.	Frazeologija	20
5.1.	Osnovna frazeološka jedinica	21
5.2.	Analiza frazema	25
5.2.1.	Strukturalna analiza frazema	25
5.2.2.	Sintaktička analiza frazema	26
5.2.3.	Semantička analiza frazema.....	26
5.2.4.	Kategorijalno značenje frazema.....	30
5.2.5.	Konceptualna analiza frazema	31
5.3.	Dijalektna frazeologija.....	34
6.	Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Klane	37
6.1.	Frazemi koji se odnose na čovjeka	37
6.2.	Frazemi koji se odnose na predmete	55
6.3.	Frazemi koji se odnose na situacije	57

6.4. Frazemi koji se odnose na način	58
6.5. Ostalo	60
7. Zaključak	61
8. Popis literature.....	63
9. Prilozi	70
9.1. Abecedni popis poredbenih frazema u mjesnome govoru Klane ..	70
9.2. Dijalektološka karta – položaj mjesta Klane među govorima s međudijalekatskim značajkama	79
10. Sažetak i ključne riječi	80
12. Conceptual analysis of comparative phrasemes in the local speech of Klana	81

1. Uvod (cilj, motivacija, metodologija)

Cilj je ovoga rada provesti konceptualnu analizu poredbenih frazema ovjerenih u mjesnome govoru Klane.

Nekoliko je razloga zbog kojih sam se odlučila upravo za ovu temu. Prvi je moje zanimanje za dijalektologiju (posebno za čakavsko narječje) i frazeologiju, što je uvelike zasluga mojih mentorica. Ovim im putem zahvaljujem što su na svojim predavanjima uvijek na stručan i zanimljiv način govorile o temama iz spomenutih područja i što su nas uvijek poticale na razmišljanje i istraživanje; bez njihovog entuzijazma i stručnoga vodstva tijekom mogega fakultetskog obrazovanja ovoga rada ne bi bilo. Drugi je razlog ljubav prema rodnome kraju i klanjskome govoru.

Korpus frazema obrađenih u ovome radu prikupljen je na dva načina. Veći dio frazema (njih 174) prikupljen je za potrebe moga završnoga rada (Bratović 2016) terenskim istraživanjem koje se temeljilo na upitniku sastavljenom od dosad prikupljenih krčkih, grobničkih, kostrenskih, frazema ikavsko-ekavskoga mjesnog govora Drage i frazema mjesnoga govora Orleca. Ispitanici, kojima i ovim putem odsrca zahvaljujem na njihovom vremenu i pomoći, izvorni su klanjski govornici: Ivanka Medvediđ (rođena 1940. godine), Milena Laginja (rođena 1945. godine), Źeljko Laginja (rođen 1966. godine) i Ada Bratović (rođena 1969. godine). Manji broj frazema (njih 25) preuzet je iz rada Nensi Čargonje Košute i Źeljke Šarčević *Frazeologija mjesnoga govora Klane* (2016).

Konceptualna analiza poredbenih frazema ovjerenih u mjesnome govoru Klane provedena je prema načinu klasifikacije Źeljke Fink-Arsovski (2002) te upotpunjena konceptima koje navodi Mihaela Matešić (2006) i onima koji se javljaju među frazemima u klanjskome govoru.

2. Položaj i povijest Klane

Mjesto Klana nalazi se petnaestak kilometara zapadno od grada Rijeke, na brdsko-planinskome području između Riječkoga primorja, Gorskoga kotara i Slovenije. Klana je središte istoimene općine koju još sačinjavaju Lisac, Škalnica, Studena, Breza i zaselak Laze. S 1975 stanovnika, od čega ih je 1203 u mjestu Klani (prema popisu stanovništva iz 2011. godine), ova je općina brojčano jedna od najmanjih u Republici Hrvatskoj (Bertoša 2011: 145; *Klana; Prostiranje i stanovništvo*).

Prirodno-geografski uvjeti klanjskoga planinsko-šumskog kraja najvjerojatnije su bili izvor za ime naselja (Strčić 1997: 155). Na sačuvanim zemljopisnim kartama mjesto se označavalo različitim imenima: „[...] Kuniglön, Konigllön, Clanaz, Clanas, Clan, Cloan, Klön, Khlan, Kolon, Klan i Klanna [...]“ (Šnajdar 1997: 215). Johann Weikhard Valvasor (1995: 44) objašnjenje imena Klane vidio je u „[...] kranjskoj riječi Klano, što znači krivina ili zavoj, a ono je dano tome mjestu jer se mora malo zaobići, (polazeći) od velike ravne ceste prema maloj gornjoj cesti kroz Klanu.“

Budući da se nalazi na raskrižju puteva sa sjevera prema jugu i s istoka prema zapadu te obiluje šumama, a time i izvorima pitke vode i divljači, Klana je od davnih vremena bila pogodno mjesto za život. Prvi tragovi nastambe na klanjskome području oni su sa Židovja, a datiraju iz 6. stoljeća prije nove ere (Bertoša 2011: 151). Pripadnici ilirskih plemena bili su prvi poznati stanovnici Klane, a nakon njih na klanjsko su se područje doselili Rimljani. Tijekom velike seobe naroda klanjskim su krajem prošli Goti, Longobardi, Bizantinci i Franci (Strčić 1997: 156).

Klanjsko i okolno područje u 7. su stoljeću naselili Slaveni odnosno Hrvati. Novi su stanovnici veoma rano prihvatili kršćanstvo. Kameni glagoljski natpis iz 1493. godine uzidan u pročelje župne crkve sv. Jerolina, zatim podatak iz

vatikanskog arhiva te zapisi Johanna Weikharda Valvasora iz 17. stoljeća dokazuju da je stanovništvo bilo kršćanske vjere, da su se mise služile na narodnome (staroslavenskome) jeziku te da se pisalo glagoljicom (Strčić 1997: 156–157; *Klana*).

Tijekom srednjega vijeka Klana je i dalje imala značajnu prometnu ulogu te se razvila u važno trgovačko središte i mitnicu. Došlo je do razvoja poštanske službe, poljoprivrede, stočarstva, lova i iskorištavanja drva. U to vrijeme Klanom su upravljale plemićke obitelji Devinski i Walsee (Strčić 1997: 157–158; *Klana*).

U 16. stoljeću Europi je prijetila opasnost od osmanlijske najezde, od čega nije bio izuzet ni klanjski kraj. No Klanjci su se 2. veljače 1559. godine obranili od otomanskoga napada porazivši Osmanlije, koje je predvodio Malkoč-beg, u podnožju klanjske Gradine (Strčić 1997: 157–158; *Klana*).

Od 15. stoljeća do 1918. godine Klana je bila pod vlašću Habsburgovaca (izuzev kratkoga razdoblja vladavine Napoleonove Francuske na početku 19. stoljeća), koji su Klanu darivali ili davali u zakup (*Klana*), zbog čega su razne vlastelinske obitelji (Barbo, Panizzioli, Scampicchio, Oberburg, Della Rovere, Dell'Argento (Silberberg), Lazzarini i Negovetić de Cumboks) gospodarile Klanom ili njenim dijelovima (Strčić 1997: 158–159; Bertoša 2011: 152; *Klana*).

U Klani je 1843. godine osnovana pučka škola, a 1852. rodio se Matko Laginja, koji će kasnije postati hrvatski narodni preporoditelj i jedini hrvatski ban podrijetlom iz Istre (Strčić 1997: 162–163; *Klana*). Godine 1861. Klanjci su od baruna Andrije Negovetića de Cumboksa, tadašnjeg i posljednjeg vlasnika, otkupili klanjsku gospoštiju (Strčić 1997: 161; Bertoša 2011: 167).

1870. godine Klanu je zadesio razoran potres od kojega se dugo oporavljala (Strčić 1997: 161; Bertoša 2011: 157), a njegov je utjecaj vidljiv i u današnjoj tradiciji. Naime, sam se potres zbio u pokladno vrijeme te su se Klanjci zavjetovali da će s maškaranim slavljem ubuduće završiti na pusni ponedjeljak, a ne kao dotad na pusnu srijedu, kao što je običaj u okolnim mjestima.

Izgradnja željezničkih pruga koje su povezale Rijeku sa Slovenijom i kontinentalnom Hrvatskom, a zaobišle Klanu, u drugoj polovici 19. stoljeća značila je gubitak prometne važnosti za klanjski kraj (Strčić 1997: 161), no početkom idućega stoljeća dodatno se razvija šumarstvo osnutkom pilane, osnovane su čitaonica, knjižnica i tamburaško društvo, a mjesto je dobilo telegraf i vodovod (*Klana*).

Za vrijeme Prvoga svjetskoga rata mnogi su žitelji Klane sudjelovali u borbama na europskim bojišnicama (*Klana*). Raspadom Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine Klana je postala dijelom Države Slovenaca, Hrvata i Srba, a nedugo poslije dijelom Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, no gotovo odmah Klana i okolica okupacijom su bile pripojene Kraljevini Italiji. Rapalskim ugovorom, kojim je 1920. godine definirana granica između Kraljevine Italije i Kraljevine SHS, Škalnica, Breza, Lisac i Klana ostali su pod talijanskom vlašću, a susjedna je Studena pripala Kraljevini SHS (Strčić 1997: 163).

Kapitulacijom Kraljevine Italije 1943. godine Klana je priključena Hrvatskoj, da bi potom pala u ruke Nijemaca koji su je bombardirali. Petoga svibnja 1945. godine Klana je oslobođena od okupatorskih sila, a 1947. je nakon Pariške mirovne konferencije pripojena Hrvatskoj u okviru Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (Strčić 1997: 165–166).

U Domovinskome ratu mnogi su se Klanjci i njihovi susjedi borili za samostalnost Hrvatske (Strčić 1997: 167). Općina Klana postala je *Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj* 1993. godine samostalna jedinica lokalne samouprave u sastavu Primorsko-goranske županije (Bertoša 2011: 146).

3. Istraživanja mjesnoga govora Klane

Mieczysław Małecki (2002: 125) na svojoj je karti iz 1929. godine Klanu obilježio kao mjesto u kojem se govori čakavski govor liburnijskoga podtipa. Njegovo je spominjanje Klane najstarije koje sam pronašla u lingvističkome kontekstu.

Klanu su 1957. godine posjetili nastavnici i studenti jugoslovenske književnosti i južnoslovenskih jezika Filozofskoga fakulteta u Novome Sadu. Svrha njihove ekskurzije, koju su predvodili Pavle Ivić i Aleksandar Mladenović, bila je upoznati, proučiti i magnetofonom snimiti mjesni govor Klane. U spomenutome je pothvatu navodno sudjelovao i direktor Instituta slavenske dijalektologije Univerziteta u Krakovu Alfred Žeremba (Šnajdar 2011: 40–43)¹.

Jakob Rigler, slovenski dijalektolog, u svojoj je monografiji *Južnonotranjski govori* mjesni govor Klane okarakterizirao kao govor s izrazitim čakavskim karakteristikama (podatak preuzet iz: Lukežić 1998: 7). Božidar Finka i Milan Moguš na svojoj su karti Klanu označili kao mjesto s najvišim stupnjem čakavnosti (Moguš 1977: 103–karta), a Josip Lisac je mjesni govor Klane uvrstio u kopneni poddijalekt južnočakavskoga dijalekta (Lisac 2009: 161).

Temeljitija su dijalektološka istraživanja mjesnoga govora Klane započela 1985. godine, kada ga je Vesna Grginović, na prijedlog Ive Lukežić,

¹ Dopis koji spominje navedenu ekskurziju pronašao je među starom arhivskom građom u Klani Ivan Šnajdar. Šnajdar je kopiju dopisa upravio Ivi Lukežić i kontaktirao Filozofski fakultet u Novome Sadu te Univerzitet u Krakovu s nadom da će doći do magnetofonske snimke ili zapisa o ekspediciji, no odgovor nije dobio, kako mi je rekao u razgovoru od 10. srpnja 2015. Budući da me zanima spomenuta ekspedicija, početkom kolovoza 2018. godine kontaktirala sam Odsjek za slavistiku Filozofskoga fakulteta u Novom Sadu, no oni mi nisu uspjeli pomoći, a od Odsjeka za srpski jezik i lingvistiku još čekam odgovor.

magnetofonom snimila i obradila u svojoj diplomskoj radnji (podatak preuzet iz: Lukežić 1995: 63–64).

Najdetaljnije je o mjesnome govoru Klane pisala Iva Lukežić, najprije u članku *O dvama ikavskim čakavskim govorima u sjevernom hrvatskom primorju* 1988. godine (podatak preuzet iz: Lukežić 1995: 63, 70), a zatim 1995. u izbornome znanstvenom članku naslovljenom *Čakavski mjesni govor Klane* (Lukežić 1995). Najznamenitije je djelo o klanjskome (i studenjskome) govoru monografija Ive Lukežić *Govori Klane i Studene* (Lukežić 1998) iz 1988. godine.

Zanimanje za mjesni govor Klane ne jenjava: 2001. godine Ivana Starčić napisala je diplomski rad *Germanizmi u mjesnome govoru Klane*, a istom se temom bavila Željka Šarčević u svome stručnome članku (*Germanizmi u govoru mjesta Klane*, Šarčević 2001). O utjecaju talijanskoga jezika na klanjski govor pisala je 2011. Ana Babić (*Talijanizmi u mjesnome govoru Klane*, Babić 2011). Frazemima u mjesnome govoru Klane bavile su se 2016. Nensi Čargonja Košuta i Željka Šarčević (*Frazeologija mjesnoga govora Klane*, Čargonja Košuta i Šarčević 2016), a iste sam godine napisala završni rad *Strukturalna analiza poredbenih frazema mjesnoga govora Klane* (Bratović 2016).

Cilj je ovoga rada upotpuniti spoznaje o poredbenim frazemima u mjesnome govoru Klane.

4. Značajke mjesnoga govora Klane

Kada je Iva Lukežić istraživala mjesni govor Klane, ispitanici su joj otkrili da oni svoj govor smatraju kajkavskim, a neki i slovenskim, zbog upotrebe zamjenice *kaj* i nekih slovenskih riječi (Lukežić 1995: 64)². Neovisno o osjećaju jezične pripadnosti ispitanika, I. Lukežić je rezultatima svojih istraživanja (Lukežić 1995; Lukežić 1998) potvrdila pripadnost mjesnoga govora Klane čakavskomu narječju, odnosno sjeverozapadnomu čakavskom arealu.

4.1. Alijetetne jezične značajke

Prva od općečakavskih, samo čakavskih jezičnih značajki u mjesnome govoru Klane je zamjenica *ča* i upotreba njenih sedam oblika. Upotreba ove zamjenice vrhunski je kriterij za određivanje pripadnosti govora čakavskomu narječju. U govoru Klane *ča* se rabi u značenju neodređenih zamjenica za neživo ('išta', 'nešto', 'štogod', 'bilo što')³ (Lukežić 1995: 64–65; Lukežić 1998: 18), npr. „Maš li *ča* za jist?“⁴ Oblik je zamjenice *ča* u genitivu u klanjskome govoru *čeza* (Lukežić 1995: 65; Lukežić 1998: 18), npr. „Je li *čeza* drugiga?“⁵ Upotreba

² Kada sam za potrebe svoga završnog rada prikupljala frazeme u mjesnome govoru Klane, potaknuta tvrdnjom da su se Klanjci ranije smatrali kajkavcima ili Slovencima u jezičnome smislu, svoje sam ispitanike pitala dijele li i oni isti stav, na što su mi jednoglasno odgovorili da oni sebe smatraju jednostavno Klanjcima i Klanjicama, a ne čakavcima, kajkavcima ili Slovencima (Bratović 2016: 7).

³ U govoru Klane u značenju upitne i odnosne zamjenice za neživo ('što') rabi se zamjenica *kaj* (Lukežić 1995: 65; Lukežić 1998: 19–20): „Kaj san tela?“ (primjer preuzet iz: Lukežić 1995: 65). Zamjenica *kaj* nije dio čakavskoga narječja, već je u klanjski govor vjerojatno unesena iz slovenskoga jezika. Zamjenica *ča* primarna je u govoru Klane, odnosno starija je od zamjenice *kaj*, a to potvrđuje prisutnost same zamjenice *ča* i njenih oblika (Lukežić 1995: 65).

⁴ Primjer preuzet iz razgovora Ade Bratović i Ivanke Medvedić, naveden u: Bratović 2016: 7.

⁵ Primjer preuzet iz razgovora Ade Bratović i Ivanke Medvedić, naveden u: Bratović 2016: 7.

priloga *zač*, *nač*, *vač*, *poč* (koji su podrijetlom oblici zamjenice *ča*) ovjerena je u mjesnome govoru Klane (Lukežić 1995: 65; Lukežić 1998: 19), npr. „A zač?“, „Poč greš va grad?“, „Nač ću to dit?“, „Vač ću to dit?“⁶ U mjesnome govoru Klane rabi se veznik *aš* (koji se razvio od prilog *zač*) (Lukežić 1995: 65; Lukežić 1998: 19–20): „Aš smo prvo kišu storili...“⁷

Alijetetna je značajka mjesnoga govora Klane čakavska nepreventivna puna vokalizacija poluglasa u slabu položaju, odnosno pojava vokala *a* u položajima i primjerima u kojima se spomenuti vokal ne nalazi u ostalim narječjima hrvatskoga jezika. Ona se ostvaruje u prijedlogu *va*⁸, priloga *kadi*, u osnovi riječi *malin*⁹, u dopunskim oblicima osnove lične zamjenice za prvo glagolsko lice *man-* (npr. *mani*, *manu*), u prezentskoj osnovi glagola *zet* (npr. *zamen*, *zameš*, *zamemo*) i u infinitivnoj i prezentskoj osnovi glagola *sisati* (npr. *sasat*) (Lukežić 1995: 66; Lukežić 1998: 24–29).

Dvojak refleks prednjega nazalnog samoglasnika **ę* još je jedna alijetetna čakavska značajka mjesnoga govora Klane. Dok je u kajkavkome i štokavskome narječju stari nosni vokal zamijenjen samoglasnikom *e*, u čakavskome je narječju (i u mjesnome govoru Klane), zamjena vokala **ę* dvojaka: u položaju iza palatalnih suglasnika zamijenjen je samoglasnikom *a* (npr. *jęзыкъ* > *jazik* [> *zajik*]), a u položaju iza nepalatalnih suglasnika samoglasnikom *e* (npr. *męso* > *meso*) (Lukežić 1998: 30–32).

⁶ Primjeri preuzeti iz: Lukežić 1998: 19.

⁷ Primjer preuzet iz: Lukežić 1998: 20.

⁸ Položajna inačica prijedloga *va* glasi *v*, a ona se rabi kada riječ koja se javlja iza prijedloga počinje samoglasnikom. Vidi više u: Lukežić 1998: 25–27.

⁹ U govoru Klane ovjereni su toponim *Malinica* i obiteljski nadimak *Malinarovi*. Vidi više u: Lukežić 1998: 27.

Akcentatski sustav klanjskoga govora također je alijetetan i pripada najstarijemu tipu hrvatske akcentuacije (kojega se još naziva starim akcentatskim sustavom). Mjesni govor Klane ima kratki silazni ili brzi akcent, dugi silazni akcent te dugi uzlazni ili starohrvatski (čakavski) akut (ili zavnuti naglasak). Naglasci se nalaze na starim položajima, odnosno na istim mjestima kao u starohrvatskome jeziku. Samoglasnici ispred i iza akcentata mogu biti dugi, što je svojstveno najstarijim tipovima čakavskih govora. Nenaglašene duljine mogu se nalaziti ispred i iza svakoga od navedenih naglasaka, što je najstariji model među govorima sa starim akcentatskim sustavima (Lukežić 1995: 66; Lukežić 1998: 32–34).

Izmjena šumnika u zatvorenu slogu još je jedna alijetetna značajka ovjerena u mjesnome govoru Klane. Pod izmjenom se podrazumijeva reduciranje ili zamjena šumnika (pravih konsonanata koji su najnapetiji glasovi) konsonantima slabije napetosti: npr. *nič* > *niš*, *hod* > *hoj*, *edno* > *eno* (Lukežić 1995: 66; Lukežić 1998: 41–42).

Alijetetna značajka mjesnoga govora Klane su i tipično čakavski oblici pomoćnoga glagola *biti* za tvorbu kondicionala, kojima paradigma u klanjskome govoru glasi: *bin*, *biš*, *bi*, *bimo*, *bite*, *biju* (Lukežić 1995: 66; Lukežić 1998: 41–42).

4.2. Alteritetne jezične značajke

Devet je čakavskih jezičnih crta u mjesnome govoru Klane kakve nalazimo i u drugim hrvatskim narječjima ili jezicima srodnim hrvatskomu.

Prva je takva značajka ikavski refleks jata¹⁰. U govoru Klane samoglasnik *i* dosljedno se javlja na mjestima nekadašnjega praslavenskog i starohrvatskog jata: u korijenskim morfemima (npr. *besida* < *besęd-* < *besęd-*; *bilit* < *bęl-* < *bęl-*; *bižat* < *bęg-* < *bęg-*); u tvorbenim morfemima (npr. *kolino* < *-ęn-* < *-ęn-*; *doli* < *-ę* < *-ę*); u relacijskim morfemima (npr. *mani* < *-i* < *-ę* < *-ę*; *takovih* < *-ęhę* < *-ęhę*; *z dvimi* < *-imi* < *-ęmi* < *-ęmi*) (Lukežić 1995: 66–67; Lukežić 1998: 43–45, 69–74). Obilježje su klanjskoga govora i pseudoikavizmi, odnosno javljanje vokala *i* ne samo na mjestima nekadašnjega jata već i na mjestima iskonskoga vokala *e* (npr. *kiga* < *kega*; *sig* < *sega*; *prestrašeniga* < *prestrašenega*)¹¹ (Lukežić 1995: 67). Ekavski refleks jata ostvaruje se u govoru Klane u manjem broju riječi koje su u klanjski leksik ušle iz susjedne ekavske Kastavštine i pripadaju sekundarnomu leksičkom sloju (npr. *verovat*, *semo*, *sopele*) (Lukežić 1995: 67; Lukežić 1998: 74).

U alteritetne se jezične značajke ubraja i samoglasnički inventar mjesnoga govora Klane koji se sastoji od samoglasničkih jedinica /a/, /e/, /i/, /o/, /u/ i slogotvorna sonanta /r/. Sve navedene jedinice mogu imati dugu i kratku varijantu te sve mogu nositi naglasnu silinu, odnosno biti naglašene i nenaglašene. Duge se inačice mogu javiti bez akcenatske siline, dakle kao nenaglašene duljine, ispred i iza svih triju naglasaka ovjerenih u govoru Klane. Duge inačice samoglasnika i slogotvornoga sonanta koji su nosioci siline mogu imati oba duga naglasaka

¹⁰ Čakavski ikavski govori podrijetlom su iz srednje Dalmacije, a „[...] prostirali su se u otočkom arealu ispod otoka zadarskog arhipelaga: Dugog otoka, Ugljana i Pašmana, te po prilici i na uzobalnom i zaobalnom prostoru južno od te visine.“ (Lukežić 1995: 67). Iako bi se prema refleksu jata i rekonstruiranoj slici povijesnih i (posljedično) jezičnih migracija od 15. i 16. stoljeća nadalje dalo pretpostaviti da je klanjski doseljenički govor, na temelju analize njegovih jezičnih značajki Lukežić (1998: 169–170) zaključuje da je mjesni govor Klane autohton na čakavskom sjeverozapadnom arealu.

¹¹ Pseudoikavizmi su odlika i nekih drugih čakavskih govora, npr. ikavsko-ekavskih govora Zlobina i Hreljina i ekavskih govora Rupe i Lipe (Lukežić 1995: 67).

(dugosilazni naglasak i akut). Kratke inačice slogotvorna sonanta i samoglasnika javljaju se kao nenaglašene kračine ispred ili iza jednog od triju naglasaka. Ako nose silinu, na kratkim se inačicama jedinica samoglasničkoga inventara mjesnoga govora Klane ostvaruje samo kratki naglasak. Govor Klane svojim samoglasničkim inventarom i odnosima u samoglasničkome sustavu dio je sustava s konzervativnim, neizmijenjenim samoglasničkim inventarom i odnosima (Lukežić 1998: 78–83).

Čakavskim jezičnim značajkama nižega razlikovnog hijerarhijskog ranga također pripadaju dvadeset i dva od ukupno dvadeset i četiri fonema suglasničkoga inventara klanjskoga govora: /b/, /c/, /č/, /d/, /f/, /g/, /h/, /j/, /k/, /l/, /ĺ/, /m/, /n/, /ń/, /p/, /r/, /s/, /š/, /t/, /v/, /z/, /ž/. Dio suglasničkoga inventara mjesnoga govora Klane su i bezvučni fonem /t'/ i njegov zvučni parnjak /d'/, koji se artikulacijskim značajkama i izgovornim vrijednostima razlikuju u odnosu na ostale podsustave hrvatskoga jezika te se stoga ne ubrajaju u alteritetne značajke (Lukežić 1998: 83–84). „Ovaj je inventar, s izuzetkom novije jedinice /d'/ definitivno popunjen i određen u ishodišnome jeziku u vrijeme dijalekatske diferencijacije u njemu [...]“ (Lukežić 1998: 83).

Alteritetna je značajka ovjerena u mjesnome govoru Klane i zamjena dočetnoga fonema /m/ fonemom /n/¹² (Lukežić 1995: 68). Zamjena se ostvaruje sustavno, i to samo na dočetu relacijskoga morfema¹³ u lokativu i instrumentalu jednine i dativu množine imeničkih riječi (npr. *kokošan*, *brižnin*, *tin*), u prvome

¹² Ova je pojava svojstvena svim čakavskim i štokavskim govorima duž jadranske obale i u njenu zaleđu, ali i nekim neslavenskim govorima uz jadransku obalu pa se stoga ubraja u adrijatizme (jezične pojave zajedničke govorima smještenima uz Jadran) (Lukežić 1995: 68, 71).

¹³ Zamjena se /m/ u /n/ ne provodi na dočetu leksičkoga morfema (npr. *lakom*); izuzetak su glavni brojevi *sedan* i *osan*, no u njihovu slučaju ne dolazi do promjene značenja (Lukežić 1998: 87–88).

licu jednine prezenta (npr. *gren*, *govorin*) i u prvome licu jednine oblika za tvorbu kondicionala (npr. *bin*) (Lukežić 1998: 87–89).

Redukcija fonema /v/ na početku suglasničke skupine još je jedan od alteriteta govora Klane. Posljedica je ove redukcije da slog (ili riječ) započinje konsonantom (npr. *se* < **vbs*), sonantom (npr. *nutar* < **vbn*) ili samoglasnikom (npr. *unest* < **vbn*) (Lukežić 1995: 68; Lukežić 1998: 89–92).

Alteritetima pripada i neizmijenjena praslavenska suglasnička skupina *čr*, koja se sustavno javlja u mjesnome govoru Klane (npr. *črnilo*, *črišnja*, *črip*, *črivo*). Spomenuta se konsonantska skupina u konzervativnim jezičnim sustavima hrvatskoga jezika zadržava u neizmijenjenu obliku, a javlja se i u slovenskome jeziku (Lukežić 1995: 68; Lukežić 1998: 92–93).

U govoru Klane ovjeren je i rotacizam: u palataliziranim i nepalataliziranim oblicima prezentske osnove glagola *moći* (*mož-* / *mog-*), fonemi /ž/ i /g/ zamijenjeni su suglasničkim fonemom /r/ (npr. *moreju*). Ova je pojava svojstvena i drugim čakavskim, kajkavskim i staroštokavskim te slovenskim govorima (Lukežić 1995: 68; Lukežić 1998: 93).

Na granici prefiksalnog i korijenskog morfema u prezentskoj osnovi glagola s osnovom *id-* (*ići* > **idti*) realizira se skupina *jd*, što je još jedna alteritetna značajka klanjskoga govora (Lukežić 1995: 68; Lukežić 1998: 93–64). Skupina *jd* rezultat je „[...] starijega razvoja pri kojemu [su] se dočetni samoglasnik prefiksa i početni samoglasnik korijena stopili u diftonšku sekvenciju /oj/ (*pojdeš*), /aj/ (*najdeš*) ili /ej/ (*prejdeš*).“ (Lukežić 1998: 93).

Kao i u većem dijelu drugih čakavskih, kajkavskih i staroštokavskih govora, u mjesnome govoru Klane zadržan je stari sustav padežnih oblika za množinu s minimalnim razvojem nakon gubitka poluglasa i jata. Ovaj je sustav vidljiv u neproširenoj osnovi jednosložnih imenica muškoga roda (npr. *sini*, *z plugi*), ništičnome relacijskom morfemu /Ø/ u genitivu množine imenica ženskog i srednjeg roda (npr. *besid*, *dasak*), starijemu ništičnom /Ø/ i novijem relacijskom

morfemu /i/ u genitivu množine imenica muškoga roda (npr. *par dan, tovarići*), relacijskome morfemu /on/ odnosno /en/ u dativu množine imenica muškoga i srednjega roda (npr. *susidon, konjen*), relacijskome morfemu /an/ u dativu množine imenica ženskoga roda (npr. *kokošan, susidan*), relacijskome morfemu /ih/ u lokativu množine imenica muškoga i srednjega roda (npr. *po gradih, po brdih*), relacijskome morfemu /ah/ u lokativu množine imenica ženskoga roda (npr. *po kancelarijah, po kišah*), relacijskome morfemu /i/ u instrumentalu množine imenica muškoga i srednjega roda (npr. *z voli, s plugi*) i u relacijskome morfemu /ami/ u instrumentalu množine imenica ženskoga roda (npr. *z matikami*) (Lukežić 1995: 68; Lukežić 1998: 94–96).

4.3. Arealne jezične značajke

Klana se nalazi na rubnome prostoru na kojemu se dijelom dodiruju dva dijalektološka areala: područje starosjedilačkih sjeverozapadnih čakavskih dijalekata (ikavsko-ekavskih grobničkih govora i ekavskih govora liburnijskoga tipa) i područje rubnoga sjeverozapadnog međudijalekta (gorskokotarskih kajkavskih i buzetskih čakavskih govora). Takav se položaj očituje i u govoru Klane, u kojemu od arealnih jezičnih značajki prevladavaju one sjeverozapadnoga čakavskog areala, dok su značajke rubnoga međudijalekta javljaju u manjem broju (Lukežić 1998: 97–98).

4.3.1. Jezične značajke starosjedilačkih govora sjeverozapadnoga čakavskog areala

Od jezičnih je značajki sjeverozapadnoga čakavskog areala u mjesnome govoru Klane ovjerena pojava neocirkumfleksa u kategoriji e-prezenta i određenih pridjeva. Radi se o duljenju kratkosilaznoga u dugosilazni akcent¹⁴, koje se u govoru Klane ostvaruje na samoglasniku prezentske osnove koji u infinitivu ima kratkosilazni naglasak¹⁵ (npr. *postàt – postâne*) (Lukežić 1998: 98–99).

S ostalim govorima sjeverozapadnoga čakavskog prostora mjesni govor Klane povezuje upotreba upitne i odnosne zamjenice *ki, ka, ko, ki, ke, ka* za živo u značenju 'tko' i 'koji'. Neodređene zamjenice načinjene od zamjenice *ki* glase *niki* 'netko, neki, nekoji' i *saki* 'svatko, svaki, svakoji' (Lukežić 1995: 68–69; Lukežić 1998: 100).

U ove se jezične značajke ubraja i redukcija sonanta *v* unutar sljedova sa sonantom *r*. Kada je *v* drugi član inicijalne suglasničke skupine u slogu ispred sonanta *r* unutar istoga ili susjednoga sloga, on se reducira (npr. *trdila < tvr̃db-*) (Lukežić 1998: 100–101).

Značajka su sjeverozapadnoga čakavskoga areala zanijekani oblici prezenta glagola *biti* i *imati*, koji u Klani glase: *nis, nisi, ni, nismo, niste, nisu*, odnosno *niman, nimaš, nima, nimamo, nimate, nimaju* (Lukežić 1995: 69; Lukežić 1998: 101).

Govoru Klane svojstvena je i sintaktička distribucija kratkih oblika osobnih zamjenica. Ti oblici mogu biti naglašeni (akcenatski samostani) i nenaglašeni (akcenatski nesamostalni). Kratki se oblici također mogu javiti u ortotoničkome

¹⁴ Novohrvatski dugi silazni naglasak nastao duljenjem kratkoga u izvjesnu broju morfoloških kategorija naziva se u literaturi neocirkumfleks ili novi cirkumfleks (Lukežić 1998: 98).

¹⁵ Sanja Zubčić (2017: 104, 159–160) ističe da je postojanje neocirkumfleksa u prezentu glagola u mjesnome govoru Klane još jedna potvrda da ovaj govor pripada starosjedilačkim sjeverozapadnim čakavskim govorima, a ne doseljeničkim govorima s južnih prostora.

položaju, na samome početku rečenice ili sintaktičkoga sklopa (npr. *Nan je bilo dobro...*) (Lukežić 1998: 101–102).

Jotacija suglasnika *t* u govoru Klane i susjednim sjevernočakavskim govorima izostaje u trima kategorijama: u infinitivu glagola *prit* 'doći, stići', u osnovi rednoga broja *treti* (*treta, treto, trete*) i u trećemu licu množine prezenta glagola *tet* (*oni te*) (Lukežić 1998: 104–105).

Oblici drugih zamjenica u mjesnome govoru Klane istovjetni su onima u susjednim sjevernočakavskim govorima. Riječ je o pokaznim zamjenicama (*ovi* 'ovaj', *oni* 'onaj', *ta / ti* 'taj', *ovakov / vakov* 'ovakav', *takov* 'takav', *onakov / nakov* 'onakav', *ovulik* 'ovoliki', *tulik* 'toliki', *onulik* 'onoliki'), posvojnim (*njeji* 'njezin'), upitnim i odnosnim (*kakov* 'kakav', *kulik* 'koliki'), neodređenim (*edan* 'neki'¹⁶, *nikakov* 'nekakav', *nikuliko* 'nekoliko') te množinskim padežnim oblicima osobnih zamjenica za treće glagolsko lice (*jih* u G mn.; *njin, jin, in* u D mn.; *nje, je* u A mn.) (Lukežić 1995: 69; Lukežić 1998: 105–106).

Značajka je govora sjeverozapadnoga čakavskog areala proširak osnove konsonantnom *t* u svim padežima izuzev nominativa i vokativa jednine u hipokoristika muškoga roda čija osnova završava na /o/ i /e/ te iz njih izvedenih pridjeva, što je ovjereno u mjesnome govoru Klane (npr. N jd. *Mate*, G jd. *Mateta*; N jd. *Ivo*, G jd. *Ivota*). U ekavskim kastavskim govorima i govoru Klane na isti se način proširuje osnova hipokoristika ženskoga roda (npr. N jd. *Kate*, G jd. *Katete*; N jd. *Mare*, G jd. *Marete*) (Lukežić 1998: 107–108).

Posljednja, no ne i manje važna značajka govora sjeverozapadnoga čakavskog područja, a koja je ovjerena u govoru Klane, upotreba je leksika i

¹⁶ U mjesnome govoru Klane riječ *edan* znači 'neki' i 'jedan' (glavni broj). „Oba je značenja ova riječ imala u ishodišnome jeziku, i oba je sačuvala samo u vrlo konzervativnim govorima na čakavskome sjeverozapadu.“ (Lukežić 1998: 106), što govori u prilog tezi da je klanjski govor autohton na sjeverozapadnome čakavskom arealu.

sintaktičkih struktura koje su specifične za taj kraj (npr. *kompir* 'krumpir', *kus* 'komad', *brižan* 'jadan', *povidat* 'kazivati, govoriti', *užat* 'običavati') (Lukežić 1998: 109–114).

4.3.2. Jezične značajke rubnosti

Genetski heterogeni govori sjeverozapadnoga rubnog areala (gorskokotarski kajkavski, sjeveroistočni čakavski buzetski i ćićarijski govori te dio slovenskih belokrajinskih govora) oblikovali su „[...] jedan jezični makrosustav, specifičnu vrstu kajkavskoga i čakavskoga dijalekta, odnosno specifičnu vrstu slovenskih dijalekata na belokrajinskome području, koji se ni danas ne mogu pridružiti ni jednoj čistoj kategoriji kajkavskih, čakavskih ili slovenskih dijalekata.“ (Lukežić 1998: 122, prema Barac-Grum 1993: 220). Stoga se može govoriti o posebnome sjeverozapadnom međudijalektu kojega karakteriziraju jedinstvene jezične značajke, koje pripadaju dvama kronološki neistovjetnim tipovima: jezične značajke prvoga tipa rezultat su starijeg a šireg teritorijalnog, međudijalekatnog i međujezičnog kontakta; značajke drugoga tipa rezultat su novijeg a užeg dodira (Lukežić 1998: 122–123).

4.3.2.1. Značajke starije, primarne rubnosti

Značajke starije, primarne rubnosti usustavljene su tijekom razdoblja finalnog oblikovanja dijalekata. U njima se očituju konzervirano jezično stanje s kraja starohrvatskoga razdoblja (Lukežić 1998: 123).

U mjesnome govoru Klane ovjerene su sljedeće značajke starije, primarne rubnosti: izmjena krajnjega slogovnog fonema /l/ (koji je nastao redukcijom

finalnih poluglasa u krajnjoj slogovnoj sekvenciji /lə/ < /lʲ/, /lʲ/) u /ɤ/ na dočetu finalnoga sloga u sklonjivim riječima (npr. *pepeɤ*, *faʒoɤ*), na dočetu finalnoga sloga u jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnog (npr. *dilaɤ*, *pustiɤ*) i na dočetu unutrašnjega sloga (npr. *biɤnjak*)¹⁷; relacijski morfem /i/ u lokativu jednine imenica svih triju rodova¹⁸ i osobnih zamjenica za prvo i drugo glagolsko lice (npr. *va vrti*, *va srci*, *va vodi*); relacijski morfem /u/ u instrumentalu jednine imenica i imeničkih riječi ženskoga roda (npr. *z krpicu*, *z malu*, *z motiku*) (Lukežić 1998: 146–149).

4.3.2.2. Značajke novije rubnosti

Nasuprot značajkama starije, primarne rubnosti, značajke novije rubnosti nisu zakonitosti, već neusustavljene i nekonzistentne tendencije s fakultativnim ostvarajima (Lukežić 1998: 132–133).

Od ovih su značajki u govoru Klane ovjerene sljedeće: potpuno zatvaranje predakcenatskoga kratkog /o/ u /u/ u pojedinačnim primjerima (npr. *onulik*, *nikulik*); radikalni ikavizam i obilje ekavskih primljenica; javljanje fonema /o/ na mjestu prajezičnoga stražnjeg nazala /q/¹⁹ (npr. *naročaj*, *sobota*²⁰); relacijski morfem /i/ (< /ei/) u dativu i lokativu jednine riječi sa zamjeničkom i pridjevskom deklinacijom (npr. *va saki (kiši)*, *moji (sreći)*); oblik nominativa osobne zamjenice

¹⁷ Ovu posljednju navedenu kategoriju izmjene /l/ > /ɤ/ u govoru Klane navodi Silvana Vranić (1999: 56).

¹⁸ Iako je relacijski morfem /i/ u lokativu jednine imenica muškoga i srednjega roda prvotan i izvoran u klanjskome govoru te se još uvijek koristi u komunikaciji, počinje ga zamjenjivati noviji morfem /u/ preuzet iz dativa glavne deklinacije (npr. *va zraku*). Vidi više u: Lukežić 1998: 149.

¹⁹ uz sustavno javljanje fonema /u/ na mjestu nekadašnjega stražnjeg nazala /q/ (Lukežić 1998: 151).

²⁰ U tom primjeru, bez obzira na uobičajen refleks stražnjega nazala, u mnogim je čakavskim govorima odraz *o* (Vranić 2017).

za prvo lice jednine *jast*; gramatički pseudoikavizam u relacijskim morfemima zamjeničke i pridjevske deklinacije, i to u genitivu jednine muškoga i srednjega roda (npr. *kakoviga, oniga*), u akuzativu ako se imenička riječ odnosi na biće (npr. *kiga, neboziga*), u dativu (i analogijom u lokativu²¹) jednine muškoga i srednjega roda (npr. *drugimu, mladimu*); posvojni pridjevi na /t'/ izvedeni od muških i ženskih hipokoristika (npr. *Iveć, Kateć*) i obiteljski nadimci nastali od takvih pridjeva (npr. *Iveći*); refleks tvorbenoga morfema /ny/ > /ni/²² u infinitivnim osnovama (npr. *stisnit, vrnit*); okrnjena osnova kraćih oblika glagola *biti* u prezentu (*bun, buš, bu, bumo, bute, buju*); ostvaraj finalnoga slogovnog /v/ kao dvousnenog /ʋ/ (npr. *žiʋ, kroʋ, kakouʋ*); različiti ostvaraji starojezičnoga slogotvornog /ʎ/ (/ʎ/ > /u/: *vuk, žuč*; /ʎ/ > /li/: *slič, oblič*; /ʎ/ > /ouʋ/²³: *souza, jabouko*; /ʎ/ > /o/: *sonce*); upotreba zamjenica *ča* i *kaj*; generalizacija relacijskoga morfema za treće lice množine prezenta s dočetnim samoglasnikom /u/ (npr. *prideju, pošaljeju*); zamjena prijedloga *s* prijedlogom *z* (npr. *z ovimi*)²⁴; postojanje specifičnih leksema koji su oblikom isti ili imaju fonološke varijante u odnosu na oblike i značenja u bužetskim i gorskokotarskim govorima (npr. *kiša* 'kuća', *majhan* 'malen', *oća* 'otac'); prisutnost leksema za koje ne postoji potvrda u starosjedilačkim sjeverozapadnim čakavskim govorima ni u govorima dodirnoga gorskokotarskoga rubnog areala, a koji su potvrđeni u djelima starije hrvatske ili

²¹ Zbog procesa izjednačavanja oblika dativa i lokativa jednine imenica muškoga i srednjega roda, moguća je alternacija starijih oblika lokativa s relacijskim morfemom regularnog ikavizma /in/ i novijih koji su ujednačeni s dativom, a koje karakterizira gramatički pseudoikavizam, npr. *prema drugimu, prema timu* (Lukežić 1998: 154).

²² U novijoj se literaturi tumači da je uz oblik *nə* supostojao i oblik *ny* koji je dao *ni*. Vidi više u: Vranić 2017.

²³ Ponekad se ovaj dvoglas izgovora kao [ov], npr. *sovza* (Lukežić 1998: 157).

²⁴ Prijedlog *iz* sačuvao je izvorni oblik i značenje (npr. *iz vlaka*), a prefiks složenica *z* pokriva značenja prijedloga *s* i *iz* (npr. *zmišano, spec*) (Lukežić 1998: 161).

pučke književnosti ili u nekim prostorno udaljenim govorima (npr. *bitvica* 'vjenčani prsten', *cista* 'cesta', *ditić* 'muško dojenče') (Lukežić 1998: 150–165).

5. Frazeologija

Termin *frazeologija* nastao je od grčkih riječi *phrasis* 'izraz' i *lógos* 'govor', a ima dva značenja. Prvo se odnosi na jezikoslovnu disciplinu koja se bavi proučavanjem ustaljenih izraza čvrste strukture (koje nazivamo frazemima) u okviru jednoga ili više jezika. Drugo se značenje odnosi na ukupnost frazema nekoga jezika raspoređenih prema različitim kriterijima: prema semantičkome polju (zoonimska i somatska frazeologija), prema podrijetlu i proširenosti uporabe (internacionalna, nacionalna i posuđena frazeologija), prema vremenskoj raslojenosti (arhaična frazeologija) i prema područnoj raslojenosti (dijalektna i regionalna frazeologija). U okviru ovoga značenja frazeologije također se mogu proučavati različiti strukturni frazeološki tipovi (naprimjer poredbena frazeologija) te frazeologija kojom se služe pojedini književnici (Fink-Arsovski 2002: 5; Kovačević 2012: 3).

Frazeologija se, kao jedna od mlađih jezikoslovnih disciplina, počela razvijati na području bivšega Sovjetskog saveza te se nakon objavljivanja pionirskoga rada Viktora Vladimiroviča Vinogradova *Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku* 1947. godine osamostalila od leksikologije (Fink-Arsovski 2002: 6; Kovačević 2012: 3–4). Vinogradova se stoga smatra utemeljiteljem slavenske frazeologije iako se još 1931. godine Polivanov zalagao za osamostaljenje frazeologije (koja se bavi istraživanjem značenja skupina riječi) od leksikologije (koja istražuje značenja pojedinih riječi). Svoj su doprinos razvoju frazeologije kao samostalne jezikoslovne discipline kasnije dali Jespersen, Sechehaye i Bally (Kovačević 2012: 4).

Razvoj frazeologije unutar hrvatskoga konteksta potaknula je početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća Antica Menac svojim radom *O strukturi frazeologizama*, udarivši time temelje zagrebačke frazeološke škole (Fink-

Arsovski 2002: 6; Kovačević 2012: 4) i stekavši titulu utemeljiteljice hrvatske frazeologije (Opašić 2011: 188).

Godine 1979. i 1980. izlazi u redakciji Antice Menac *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik*, a 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Josipa Matešića. Godine 1985. Menac pri Zavodu za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu provodi projekt malih dvojezičnih i trojezičnih frazeoloških rječnika. U Matešićevoj redakciji izlazi 1988. godine *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik* (Tafra 2005: 281; Kovačević 2012: 4–5). 2002. godine izlazi *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra* Željke Fink-Arsovski, prva hrvatska frazeološka monografija (Opašić 2011: 188). Hrvatska se frazeološka tradicija nastavlja prvim hrvatskim jednojezičnikom, *Hrvatskim frazeološkim rječnikom* Antice Menac, Željke Fink-Arsovski i Radomira Venturina 2003. godine (Tafra 2005: 281; Kovačević 2012: 5). Pod vodstvom i sudjelovanjem Željke Fink-Arsovski nastali su *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema* 2006., *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik* 2008. godine, *Hrvatsko-ruski frazeološki rječnik* 2011. te *Bibliografija hrvatske frazeologije* 2010. godine (Kovačević 2012: 5).

Svakim se danom broj frazeoloških radova povećava, što govori o iznimnom zanimanju za frazeologiju.

5.1. Osnovna frazeološka jedinica

Međusobnim povezivanjem riječi nastaju sveze riječi. Riječi koje tvore svezu (sastavnice sveze) povezane su različitim oblicima gramatičkoga slaganja te se one mogu slagati u nekoj od gramatičkih kategorija (odnosno u rodu, broju,

padežu i licu) ili jedna (glavna) sastavnica može zahtijevati određeni oblik druge (ovisne) sastavnice. Slaganje također može izostati (Menac 2007: 9).

Sveze se riječi prema značenju dijele na slobodne i neslobodne. U slobodnim svezama svaka od sastavnica zadržava svoje značenje te značenje cijele sveze proistječe iz zbroja pojedinačnih značenja. „Takve se sveze stvaraju u govornom procesu tako da govornik slobodno bira sastavnice svojih sveza prema značenju koje svezi želi dati.“ (Menac 2007: 9). Nasuprot tomu, u neslobodnim svezama sve ili neke sastavnice (barem jedna) mijenjaju ili gube značenje te se značenje cijele sveze ne može izvesti na temelju zbroja značenja sastavnica. Neslobodne sveze ne nastaju u govornome procesu, već su govorniku poznate otprije kao gotove, cjelovite jedinice (Menac 2007: 9).

Potpuno identična sveza riječi može biti i slobodna i neslobodna, ovisno o kontekstu: naprimjer, u rečenici *Majka je djeci oprala uši.*, *oprati uši* može značiti 'umiti uši' ako se radi o slobodnoj svezi riječi, a može značiti 'ukoriti' ako se radi o neslobodnoj svezi, odnosno o frazemu (Menac 2007: 10–11).

Neslobodne sveze riječi čine frazemi, kolokacije i sl. Frazem je osnovna frazeološka jedinica (Fink-Arsovski 2002: 6; Menac 2007: 11).

Frazeolozi su različito nazivali temeljnu jedinicu frazeologije, a najčešći su nazivi za nju među hrvatskim frazeolozima bili *idiom*, *frazem* i *frazeologizam* (Turk 1994b: 37; Kovačević 2012: 7). Naziv *idiom* temelji se na grčkoj riječi *idioma* čije je značenje 'svojstvenost, obilježje', a koja dolazi od riječi *idios*, što znači 'svojstven, osobit, čudan' (Turk 1994b: 37). Naziv se javio naporedno u američkoj, njemačkoj i ruskoj frazeološkoj literaturi, a „[...] označuje samo jednu vrstu frazeoloških jedinica i to one koje imaju isključivo konotativno značenje [...]“ (Kovačević 2012: 7). Naziv *frazeologizam* koristio se u hrvatskoj frazeološkoj literaturi pod utjecajem ruske frazeologije (Fink-Arsovski 2002: 6; Kovačević 2012: 7), a motiviran je upravo lingvističkom disciplinom na koju se odnosi – frazeologijom (Turk 1994b: 37). Po uzoru na ostale jedinice jezičnog

sustava (fonem, morfem, leksem, grafem itd.) nastao je naziv *frazem*, koji danas koristi većina hrvatskih frazeologa (Turk 1994b: 37; Fink-Arsovski 2002:6; Kovačević 2012: 8). Potonji se naziv koristi i u ovome radu kako bi se označilo temeljnu frazeološku jedinicu.

Frazem se sastoji od najmanje dviju sastavnica, od kojih barem jedna mora biti punoznačna, odnosno sastoji se od dviju autosemantičkih sastavnica ili pak od kombinacije autosemantičke i sinsemantičke sastavnice, koje karakterizira čvrsta struktura i cjelovitost, što znači da se značenje frazema ne može odrediti na temelju zbroja leksičkih značenja njegovih sastavnica (Menac 1970/1971: 1; Fink-Arsovski 2002: 6–7; Menac 2007: 11).

Značajka je frazema ustaljenost ili reproduktivnost; on se ne stvara spontanim slaganjem riječi u govornome procesu, već se u diskurs uključuje kao otprije zapamćena, usvojena ili naučena cjelina sa stalnim sastavom i najčešće stabilnim poretkom sastavnica (Menac 1970/1971: 1, 4; Fink-Arsovski 2002: 6; Menac 2007: 12; Kovačević 2012: 82).

Kod nekih se frazema mogu javiti alternacije koje su fonološki, morfološki, tvorbena, sintaktički i leksički uvjetovane, no one su ograničene, odnosno unaprijed zadane (a ne proizvoljne) leksičke zamjene i gramatičke promjene koje ne utječu na značenje frazema (Menac 1970/1971: 2–4; Menac 2007: 15). U tom slučaju govorimo o frazemskim varijantama ili inačicama (npr. *otići Bogu na račun* inačica je frazema *otići Bogu na istinu* sa značenjem 'umrijeti'²⁵).

Budući da frazem funkcionira kao samostalna cjelina (Menac i sur. 2014: 5), on postaje dijelom rečeničnoga ustrojstva vršeći neku od sintaktičkih funkcija u rečenici ili funkcionira kao zasebna rečenica (Fink-Arsovski 2002: 6; Fink Arsovski 2006: 5).

²⁵ Primjer preuzet iz: Menac i sur. 2014: 41.

Nastavši od slobodnih sveza riječi, frazemi u svojoj dubinskoj strukturi odražavaju slikovitost u takozvanome semantičkom talogu koja pomaže pri razumijevanju frazeološkog značenja unatoč desemantizaciji (Fink-Arsovski 2002: 6–7).

Desemantizacija ili semantička preoblika zahvaća sve ili dio komponenti frazema. Ako su sve sastavnice frazema semantički preoblikovane, odnosno ako se u opisu značenja frazema ne javlja ni jedna od sastavnica frazema, govorimo o potpunoj desemantizaciji (npr. *dok si rekao keks* 'vrlo brzo, velikom brzinom') (Fink-Arsovski 2002: 7). Nasuprot tomu, ako je samo dio sastavnica frazema izgubio svoje prvotno leksičko značenje te se nedeseantizirane sastavnice rabe u definiranju frazeološkoga značenja, govorimo o djelomičnoj desemantizaciji (npr. *lavovski dio* 'najveći dio, nesrazmjerno velik dio') (Fink-Arsovski 2002: 7).

Ovisno o stupnju desemantizacije, razlikujemo frazeme u užem i širem smislu. Kod frazema u užem smislu došlo je do semantičke pretvorbe svih njegovih sastavnica, odnosno do potpune desemantizacije. Djelomična je desemantizacija svojstvena frazemu u širem smislu, što znači da nisu sve njegove sastavnice prošle semantičku preobliku, ali jest barem jedna od njih (Turk 1998: 278). Najbrojniji su među frazemima u širem smislu oni s poredbenom strukturom u kojima riječ koja prethodi strukturi koja počinje poredbenim veznikom nije desemantizirana (Bogović 1996: 352), npr. *lijep kao slika* 'izrazito lijep (zgodan), naočit'²⁶.

Ekspresivnost i (najčešće negativno) konotativno značenje također su svojstveni frazemima. (Fink-Arsovski 2002: 7). Npr. frazem *imati debelu kožu* uz svoje osnovno značenje 'biti bezobziran (bezosjećajan, neosjetljiv) na uvrede (tuđu nevolju)' ima i dodatno konotativno značenje neodobravanja, a frazem

²⁶ Primjer preuzet iz: Menac i sur. 2014: 539.

dobar kao dobar dan uz značenje 'izrazito (vrlo) dobar, dobre naravi' upućuje na odobravanje (Menac 2007: 20).

5.2. Analiza frazema

Osnovni su oblici frazeološke analize strukturni, sintaktički i semantički. U daljnjoj se analizi frazemima može određivati kategorijalno značenje, a može ih se analizirati i s konceptualnoga aspekta.

5.2.1. Strukturna analiza frazema

U središtu je strukturne analize formalna strana frazema: opseg frazema, leksički sastav, određivanje sintaktički glavne (noseće) komponente, varijantnost i strukturna stabilnost (Fink-Arsovski 2002: 8; Kovačević 2012: 11). Prema opsegu frazemi se dijele na fonetske riječi, sveze riječi (frazemske sintagme) i frazeme rečenične strukture (Fink Arsovski 2006: 5–6).

Poseban strukturni tip frazema čine poredbeni frazemi (Menac i sur. 2014: 6). Iako su nastali od poredbi upravo zbog snažne ekspresivnosti, slikovitosti i konotativnog značenja koje karakterizira poredbe, poredbeni se frazemi od poredbi razlikuju cjelovitošću i ustaljenom upotrebom u govoru i/ili književnim tekstovima (Fink-Arsovski 2002: 11)²⁷. Osnovni su strukturni tipovi poredbenih frazema dvodijelni i trodijelni. Potonji se, kao što sam naziv sugerira, sastoje od

²⁷ Strukturnom sam se analizom poredbenih frazema u mjesnome govoru Klane bavila u svome završnom radu. Vidi više u: Bratović 2016.

tri sastavnice: one koja se uspoređuje (A-dijela), poredbenog veznika²⁸ (B-dijela) te sastavnice s kojom se uspoređuje (C-dijela). Kod dvodijelnih poredbenih frazema izostavljen je dio koji se uspoređuje (A-dio), odnosno takvi su frazemi sastavljeni samo od B-dijela i C-dijela (Fink-Arsovski 2002: 12; Fink Arsovski 2006: 6).

5.2.2. Sintaktička analiza frazema

Sintaktička se analiza frazema bavi uključivanjem frazema u rečenično ustrojstvo, odnosno određivanjem njegove funkcije u rečenici (Fink-Arsovski 2002: 8). Frazemi u sintaktičkome smislu funkcioniraju kao sintagme (sveze) koje se uklapaju u rečenicu ili kao samostalne rečenice te kao takvi mogu ispunjavati sve sintaktičke funkcije (Turk 1998: 277).

5.2.3. Semantička analiza frazema

Semantičku analizu zanima značenje frazema, način njegova formiranja, motiviranost, porijeklo itd. (Fink-Arsovski 2002: 8). „Zbog složene strukture i slikovita značenja semantički su odnosi na razini frazema složeniji od semantičkih odnosa na razini leksema.“ (Turk 1997: 319). Razlikujemo semantičke odnose u frazemu i semantičke odnose među frazemima (Bogović 1999: 154).

Semantički odnosi unutar samoga frazema mogu biti jednoznačni (monosemični) i višeznačni (polisemični). Jednoznačni su frazemi oni koji imaju jedan izraz i jedan sadržaj, neovisno o kontekstu (Bogović 1999: 154). Upravo

²⁸ U mjesnome govoru Klane poredbeni veznik glasi *kot*.

zbog specifične prirode frazema, odnosno neslobodne veze sastavnica frazema te desemantizacije koja ih karakterizira, očekivalo bi se da je većina frazema jednoznačna. No frazeološki rječnici pokazuju da je jednoznačnih frazema razmjerno malo. Frazemska se polisemija odnosi na frazeme kod kojih je jednom izrazu priključeno više sadržaja. U višeznačnome su frazemu moguća dva tipa semantičkih odnosa: inkluzija i intersekcija. Inkluzija označuje da je jedno značenje frazema u potpunosti sadržano u drugome (Bogović 1999: 154), npr. u frazemu *zavrtjeti pamet (pameću)* komu značenje 'zaluditi *koga*, opčiniti *koga*' sastavni je dio značenja 'zavesti *koga*, učiniti da se *tko* zaljubi, pridobiti (osvojiti) *čiju* ljubav'²⁹. U slučaju intersekcije, koja je češća od inkluzije, značenja se frazema podudaraju u najmanje jednoj semantičkoj komponenti. *Biti za petama* komu znači 'slijediti *koga*, progoniti *koga*, pratiti u stopu *koga*'. Navedenim je značenjima zajednička semantička sastavnica 'praćenja', dok se u semu cilja i namjere razlikuju (Bogović 1999: 155).

Odnosi među frazemima su homonimija, sinonimija i antonimija. Homonimni frazemi nastaju raspadom polisemije pa je katkad teško odrediti granicu između polisemije i homonimije (Turk 1998: 291). „Pod frazemskom homonimijom mislimo na pojavu u kojoj dva ili više frazema, koji pripadaju istom leksičko-sintaktičkom ustroju i različitim semantičkim razredima, imaju iste izraze i ni jednu zajedničku značenjsku sastavnicu.“ (Turk i Bogović 1998: 205, citirano u: Bogović 1999: 155). Drugim riječima, frazemski su homonimi oni u kojima značenja frazema više nisu bliska ili je prvotna povezanost izgubila transparentnost (Turk 1998: 291), kao primjerice u frazemu *izgubiti glavu* čija su

²⁹ Primjer preuzet iz: Menac i sur. 2014: 411.

značenja 'poginuti', 'zbuniti se, ne snaći se, izgubiti prisebnost' i 'jako se zaljubiti u koga, poludjeti za kim'³⁰.

Sinonimni frazemi imaju različit izraz (odnosno sastavnice i osnovnu sliku), dok su značenjem jednaki ili bliski (Turk 1998: 292; Bogović 1999: 156). Temelje se na opreci barem dvaju frazema (koji čine sinonimni par) ili više frazema (koji čine sinonimni niz). Prema stupnju semantičkoga podudaranja razlikujemo apsolutne sinonimne frazeme i one koji to nisu (Bogović 1999: 156). „Apsolutni su sinonimni frazemi oni koji se u potpunosti semantički podudaraju, koji imaju isti strukturni tip različita leksičkog sastava i koji se mogu zamjenjivati bez semantičkih ili stilističkih razlika. Tih je frazema u sustavu manji broj. Druga je skupina znatno brojnija i tolerira semantičke, stilističke, konotativne i kolokacijske razlike u sinonimnomu paru ili nizu.“ (Bogović 1999: 156). Sinonimni su frazemi *mršav (tanak) kao čačkalica (prut), suh (mršav) kao bakalar* i *<sama> kost i koža* u značenju 'izrazito mršav'³¹.

Antonimni su frazemi oni kojima je značenje suprotno. Razlikujemo dva tipa antonimnih frazema (Turk 1998: 293): frazeme u kojima je jedan element antonim elementu drugoga frazema (npr. *dati / davati košaricu* komu 'odbiti koga' i *dobiti / dobivati košaricu* od koga 'biti odbijen'³²) i frazeme potpuno različitih izraza (npr. *lijep kao slika* 'izrazito lijep (zgodan), naočit' i *ružan kao <sam> vrag* 'jako ružan'³³).

Semantička analiza uključuje i klasifikaciju frazema prema značenju u semantička polja. Semantičko polje ili semantička skupina odnosi se na skup leksema ili frazema koji tvore tematski niz, odnosno koji pokrivaju određeno

³⁰ Primjer preuzet iz: Menac i sur. 2014: 139.

³¹ Primjeri preuzeti iz: Menac i sur. 2014: 65, 27, 243.

³² Primjeri preuzeti iz: Menac i sur. 2014: 244.

³³ Primjeri preuzeti iz: Menac i sur. 2014: 539, 671.

područje značenja (Turk 1998: 278; Bogović 1999: 157). Prva je ovakvu klasifikaciju u nas provela Marija Turk u svome radu *Izreke u govorima otoka Krka* (Turk 1994a; podatak preuzet iz: Bogović 1999: 157). Turk (1998: 278–290) frazeme razvrstava u sljedeća semantička polja: frazemi koji imenuju pojave, vrijeme i mjesta; frazemi koji imenuju izgled i stanja ljudi; frazemi koji se odnose na osobine ljudi; frazemi koji imenuju ponašanje ljudi; frazemi koji izražavaju radnje, stanja i zbivanja; frazemi koji imenuju načine i okolnosti; frazemi kojima se daje procjena osoba; frazemi kojima se daje procjena nečijega postupka i ponašanja; frazemi kojima se daje procjena stvari i pojava; frazemi kojima se daje procjena prilika ili situacije.

Semantički aspekt poredbenih frazema zanima prvenstveno stupanj desemantizacije sastavnica frazema. Kod većine je trodijelnih poredbenih frazema A-dio nedesemantiziran, a C-dio ima ulogu snažnog potenciranja značenja A-dijela: npr. *nervozan kao pas* ne označuje osobu koja je samo nervozna, već jako nervozna. Na temelju slikovitosti C-dijelom ističe se osobinu spomenutu u A-dijelu poredbenoga frazema. „Dakle, poredbena frazeologija najviše djeluje na bazi slike, na bazi našega znanja o predmetu ili pojavi, o običajima, tradiciji.“ (Fink-Arsovski 2002: 29). Ta se slika temelji na manje ili više očitaj poveznici „[...] bilo da se radi o logičkoj vezi između A-dijela i C-dijela³⁴ ili o barem jednom zajedničkom značenjskom semu.“ (Fink-Arsovski 2002: 30).

³⁴ Fink-Arsovski (2002: 30) navodi da postoji tek malen postotak poredbenih frazema u kojima nije uočljiva izravna logična veza između A-dijela i C-dijela.

5.2.4. Kategorijalno značenje frazema

Pri određivanju kategorijalnoga značenja pomažu nam sintaktički i semantički aspekt analize frazema (Fink-Arsovski 2002: 9; Kovačević 2012: 22–23).

Važnost je semantičkoga aspekta za određivanje kategorijalnoga značenja upravo u izražavanju značenja frazema. „Ukoliko se ono izražava glagolom ili glagolskim skupom riječi, radi se o glagolskom frazemu i prema kategorijalnom značenju (*biti* komu *na grbači* 'opreteriti *koga*, *biti komu* na teret), ukoliko se pak značenje izražava imenicom ili imeničkim skupom riječi, frazem je imenički (*zadnja rupa na svirali* 'sasvim nevažna (nezanimljiva) stvar (osoba)' itd.“ (Fink-Arsovski 2002: 9). Kategorijalno se značenje, dakle, određuje na temelju vrste riječi kojom se izriče značenje frazema.

Sintaktički aspekt analize frazema može sugerirati dodatnu informaciju o kategorijalnome značenju: uvrštavanje frazema u diskurs može nas upozoriti o kojem se kategorijalnome značenju radi. „Tako su obično [kategorijalno] glagolski frazemi u funkciji predikata, imenički u funkciji subjekta, objekta ili dijela imenskog predikata, priložni u funkciji priložne oznake, a pridjevski u funkciji atributa ili dijela imenskoga predikata itd.“ (Fink-Arsovski 2002: 9).

Strukturni se aspekt frazema može, no ne mora poklapati s njegovim kategorijalnim značenjem (Fink-Arsovski 2002: 9; Kovačević 2012: 22). Naprimjer, frazem sa strukturom rečenice *gdje je bog rekao laku noć* sa značenjem 'jako daleko, u zabiti' prema kategorijalnome značenju spada u priložne oznake³⁵. Upravo nam tada semantički i sintaktički aspekt analize frazema najviše mogu pomoći u određivanju njegova kategorijalnoga značenja.

³⁵ Primjer preuzet iz: Fink-Arsovski 2002: 9.

S obzirom na kategorijalno³⁶ značenje, frazemi se dijele u četiri osnovne odnosno najbrojnije skupine: glagolski, imenički, priložni i pridjevski frazemi. U literaturi se spominju još glagolsko-prijedložni, zamjenički, neodređeno-količinski, modalni i uzvični (usklični) frazemi, no za njih postoji mali broj primjera (Fink-Arsovski 2002: 9; Kovačević 2012: 22).

5.2.5. Konceptualna analiza frazema

Konceptualna analiza frazema temelji se na postavkama kognitivne semantike, koja je dio kognitivne lingvistike.

Kognitivna lingvistika nastala je sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća kao reakcija na formalne, gotovo matematičke strukturalističke i transformacijsko-generativne pristupe jeziku. Dok potonji gramatiku definiraju kao autonomni sustav sintakse te jezične strukture analiziraju gotovo isključivo prema sintaktičkim principima a zanemaruju značenje (semantiku), kognitivna se lingvistika temelji upravo na povezanosti sintakse i semantike (Brala-Vukanović 2013: 107; *Kognitivna lingvistika*). Kognitivna lingvistika dio je jezikoslovlja koji se bavi odnosom jezika i uma, odnosno odnosom jezika i konceptualizacije izvanjezične stvarnosti (Brala-Vukanović 2013: 108–108). Kognitivni lingvisti³⁷ smatraju da su za razumijevanje jezičnoga elementa jednako bitni znanje o jeziku i znanje o svijetu, čime negiraju osnovnu pretpostavku strukturalizma o autonomnosti jezičnoga sustava (Raffaelli 2004: 89). Naime, za kognitivnu je

³⁶ Kovačević (2012: 22) kategorijalno definira kao gramatičko značenje frazema.

³⁷ Najutjecajniji kognitivni lingvisti bili su Wallace Chafe, Charles Fillmore, George Lakoff, Ronald Langacker i Leonard Talmy (Brala-Vukanović 2013: 108).

lingvistiku značenje izravan odraz ljudskog poimanja i iskustva o izvanjezičnome svijetu: ona „[...] jezik određuje kao riznicu znanja o svijetu, odn.[osno] kao strukturiranu skupinu značenjskih kategorija. Samim time ističe se enciklopedijska narav značenja.“ (*Kognitivna lingvistika*).

Temeljne su postavke kognitivne semantike (Brala Vukanović 2008: 84–85; Brala-Vukanović 2013: 114) sljedeće: jezik nije autonoman sustav, već je dio ljudske spoznaje te je kao takav povezan s ostalim kognitivnim domenama, zbog čega jezik možemo razumjeti jedino u poveznici s cijelim spoznajnim sustavom; iz toga slijedi da je jezično značenje dinamično i enciklopedijsko; nadalje, jezične strukture ovise o konceptualizaciji (a donekle i utječu na nju)³⁸, a istovremeno konceptualizacija odražava interakciju kulturoloških, komunikacijskih, (neuro)psiholoških i funkcionalnih znanja; značenje je ono što pokreće jezik i ono nije ograničeno samo na leksik; značenje je osnova svih jezičnih fenomena (ono je sila koja pokreće jezik na svim njegovim razinama) te je stoga nemoguće odvojiti morfologiju, sintaksu i leksik.

U središtu su zanimanja kognitivne semantike metaforički procesi³⁹ (Fink-Arsovski 2002: 37), no ne kao figurativni načini ostvarivanja jezika, već kao način na koji funkcionira ljudski um (Kovačević 2012: 126). Prema mišljenju kognitivnih lingvista svijet doživljavamo i oblikujemo pomoću konvencionalnih metafora (Fink-Arsovski 2002: 37), na temelju sličnosti i slikovitosti (Kovačević 2012: 126) utemeljenih na ljudima zajedničkome iskustvu tjelesnoga postojanja

³⁸ Jedan od najboljih primjera međusobne ovisnosti jezičnih struktura i konceptualizacije (mišljenja) su prijedlozi u različitim jezicima. Npr. dok u hrvatskome nešto vidimo *na slici*, (izvorni) govornici engleskoga to vide *u slici* (*in the picture*). U hrvatskome će prijedlog biti isti, neovisno o tome stavimo li nešto *na zid* ili *na stol*, dok će u njemačkome odabir prijedloga ovisiti o tome radi li se o okomitoj površini (u tom se slučaju rabi prijedlog *an: an der Wand* 'na zidu') ili vodoravnoj (kada se koristi prijedlog *auf: auf dem Tisch* 'na stolu').

³⁹ „Metaforički koncept zahvaća širok raspon pojmova koji se tradicionalno nazivaju *metaforama*, *metaforičkim ekstenzijama*, *frazemima*, *poslovicama*, itd.“ (Fink-Arsovski 2002: 37).

(Brala-Vukanović 2013: 120), odnosno jednu pojavu doživljavamo i razumijevamo uz pomoć druge (Fink-Arsovski 2002: 37).

Frazeologija predstavlja onu razinu jezika na kojoj se (vjerojatno) najočitiije vidi kako se „[...] metaforičkim prijenosom značenja stvara jezična slika svijeta.“ (Hrnjak 2009: 197). Budući da se većina frazema bazira na (djelomičnoj ili potpunoj) metaforizaciji, moguće ih je razvrstati prema konceptima kojima pripadaju (Matešić 2006: 45; Malnar Jurišić i Vukša Nahod 2015: 122). Kognitivna semantika jezik odnosno značenje određuje pomoću konceptualizacije, odnosno konceptualnih struktura (Brala Vukanović 2008: 84; Brala-Vukanović 2013: 115), drugim riječima, pomoću koncepata.

Koncepti su tematsko-semantička polja u koja se svrstavaju određene karakteristike (koje su dio semantičkoga taloga) na temelju kojih je oblikovano frazeološko značenje (Fink-Arsovski 2002: 37; Malnar Jurišić i Vukša Nahod 2015: 122). Drugim riječima, koncept je zajednički pojam koji prožima značenja pojedinih frazema neovisno o njihovim kategorijalnim značenjima i strukturnim tipovima (Fink-Arsovski 2002: 37; Kovačević 2012: 126). Dok se semantičko značenje temelji na objektima izvanjezičnoga svijeta, konceptualno se bazira na konceptima u umu govornika (Brala-Vukanović 2013: 117). Frazemi koji dijele isti koncept pripadaju istoj skupini, bilo da imaju jednaku ili različitu strukturu, isto ili različito kategorijalno značenje (Fink-Arsovski 2002: 37; Kovačević 2012: 126).

Kultura nekoga društva održava se u njegovu jeziku, posebice preko metaforičkih izraza. Stoga iz frazeologije (kao ukupnosti frazema) nekoga jezika možemo iščitati svjetonazore određenoga društva, njegove običaje i stereotipe (Opašić i Gregorović 2010: 56; Malnar Jurišić i Vukša Nahod 2015: 122). U frazemima se očituje „[...] kulturološka podloga, sabijena baština, baza koja može poslužiti za daljnja istraživanja u pronalaženju zajedničkih osobina zemalja našeg

civilizacijskog kruga, s jedne, i razlika u običajima, nasljeđu, mentalitetu, s druge strane.“ (Fink-Arsovski 2002: 37).

5.3. Dijalektna frazeologija

Frazemi su osobito značajni u kontekstu dijalektologije jer „[...] predstavljaju dio zadanoga govornoga ili jezičnoga materijala koji živi prenoseći se s koljena na koljeno. Tako su upravo u frazemima sačuvane najrazličitije realizacije govornih idioma, dijalekata, narječja.“ (Malnar 2011: 171). Dijalektna se frazeologija bavi prikupljanjem frazema koji se koriste u mjesnim govorima, dijalektima i narječjima sa svrhom upotpunjavanja dijalektoloških podataka te prikaza specifičnosti frazeološkoga korpusa lokalnih govora u odnosu na ostalo hrvatsko govorno područje (Malnar 2011: 171).

U posljednjih je dvadesetak godina nastao velik broj radova iz ovoga područja, što svjedoči o rastućem interesu kako za dijalektologiju, tako i za frazeologiju.

Frazeme u ikavskim štokavskim govorima opisala je Tomislava Bošnjak Botica (*Frazemi u lovrečkome govoru kojima se opisuje izgled*, Bošnjak 2004 i *Frazemi u lovrečkome govoru kojima se izriču osobine*, Bošnjak Botica 2007; podatci preuzeti iz: Fink Arsovski i sur. 2010: 14). Mira Menac-Mihalić istraživala je frazeme u novoštokavskim ikavskim govorima južne Hrvatske (*Iz frazeologije novoštokavskih ikavskih govora južne Hrvatske*, Menac-Mihalić 2005b; podatak preuzet iz: Fink Arsovski i sur. 2010: 52; *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj: s rječnikom frazema i značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema*, Menac-Mihalić 2005a) i slavonsku frazeologiju (*Iz frazeologije slavonskoga dijalekta*, Menac-Mihalić 2007a i

Strano u slavonskoj frazeologiji, Menac-Mihalić 2008; podatci preuzeti iz: Fink Arsovski i sur. 2010: 53).

Teorijski pristup kajkavskoj frazeologiji ponudila je Jela Maresić u radu *Leksikografska obrada frazema u kajkavskim dijalekatnim rječnicima* (Maresić 2003, podatak preuzet iz: Fink Arsovski i sur. 2010: 42). J. Maresić je također istraživala frazeme u Kloštru Podravskom (*Frazemi u govoru Kloštra Podravskog*, Maresić 1994a; podatak preuzet iz: Fink Arsovski i sur. 2010: 42) i Podravskim Sesvetama (*Iz frazeologije govora Podravskih Sesveta*, Maresić 1994b; *Mali frazeološki rječnik govora Podravskih Sesveta*, Maresić 1995, podatak preuzet iz: Fink Arsovski i sur. 2010: 42). O frazeologiji križevačko-podravskih kajkavskih govora pisala je Mira Menac-Mihalić (*O frazeologiji križevačko-podravskih kajkavskih govora*, Menac-Mihalić 2007b), a zajedno s Jelom Maresić izradila je knjigu *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima* (Maresić i Menac-Mihalić 2008). Anđela Frančić bavila se frazemima međimurske kajkavštine (*Iz frazeologije međimurske kajkavštine*, Frančić 1997, podatak preuzet iz: Fink Arsovski i sur. 2010: 27). Frazeologiju čabarskih govora proučavale su Marija Malnar (*Poredbeni frazemi u čabarskim govorima*, Malnar 2011) i Perina Vukša Nahod (*O čovjeku ukratko – konceptualna analiza frazema čabarskih govora*, Malnar Jurišić i Vukša Nahod 2015).

Sanja Bogović (*Frazeologija u čakavskim dijalektološkim rječnicima*, Bogović 1997) i Sanja Vulić (*Frazemi u rječnicima izvornih čakavskih govora*, Vulić 1999; *Leksikografska obradba frazema u budućem velikom sintetskom rječniku izvornih čakavskih govora*, Vulić 2003) bavile su se teorijskim dijelom čakavske frazeologije. Frazeme u ekavskim čakavskim govorima istraživale su Silvana Vranić (*Iz kostrenske frazeologije*, Vranić 2005), Marija Barišić (u suautorstvu sa S. Vranić *Frazeologija mjesnoga govora Krčula*, Barišić i Vranić 2008, podatak preuzet iz: Fink Arsovski i sur. 2010: 12), Ivana Nežić (*Romanizmi*

u frazemima južnih labinskih govora, Nežić 2010), Antonela Deželić (*Frazeologija mjesnoga govora Orleca*, Deželić 2011) te Barbara Kovačević i Martina Bašić (*Crikvenički poredbeni frazemi i njihovi ekvivalenti u hrvatskome jezičnom standardu*, Kovačević i Bašić 2012). Frazeologijom ikavsko-ekavskih čakavskih govora bavile su se Sanja Bogović (*Frazeologija grobničkih govora*, Bogović 1996; *Frazeologija ikavsko-ekavskoga mjesnoga govora Drage*, Bogović 1999), Marija Turk (*Prilog proučavanju čakavske frazeologije (na građi iz krčkih govora)*, Turk 1997; *Frazeologija krčkih govora*, Turk 1998), Nada Peršić (*Frazeologija govora Kršana*, Peršić 2002, podatak preuzet iz: Fink Arsovski i sur. 2010: 78), Mihaela Matešić (*Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga*, Matešić 2006) i Silvana Vranić (*Višerječne strukture u novaljskomu govoru*, Vranić 2018). Frazemi u ikavskim čakavskim govorima bili su predmet zanimanja Antice Menac i Mire Menac-Mihalić (*Frazeologija suvremenih bračkih čakavskih pjesnika*, Menac i Menac-Mihalić 1998; *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima*, Menac-Mihalić i Menac 2011), Nensi Čargonje Košute i Željke Šarčević (*Frazeologija mjesnoga govora Klane*, Čargonja Košuta i Šarčević 2016), a njima sam se bavila i ja u svome završnom radu (*Strukturalna analiza poredbenih frazema mjesnoga govora Klane*, Bratović 2016).

Ovim se radom želi dati prilog čakavskoj frazeologiji i istraživanjima mjesnoga govora Klane.

6. Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Klane

Željka Fink-Arsovski (2002: 37) navodi da se poredbeni frazemi prema konceptima kojima pripadaju mogu podijeliti u dvije velike skupine: prva uključuje one frazeme koji se odnose na čovjeka, a druga one koji se odnose na predmete. Mihaela Matešić (2006: 48–58) uz navedene skupine navodi još dvije: frazeme koji se odnose na situacije i frazeme koji se odnose na način.

Unutar svake od navedenih skupina moguće je provesti daljnju analizu frazema prema značenjskim cjelinama odnosno konceptima. Višeznačni frazemi mogu pripadati različitim konceptima (Fink-Arsovski 2002: 37).

Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Klane provedena je prema konceptima koje navodi Fink-Arsovski (2002) te upotpunjena onima koje spominje Matešić (2006), ali i nekima koje se u njihovim radovima ne javljaju (što nije neočekivano jer se radi o različitim korpusima). Frazemi koji se odnose na više koncepata navedeni su ispod svakog od tih koncepata.

6.1. Frazemi koji se odnose na čovjeka

6.1.1. Čovjekova vanjština

6.1.1.1. Mršavost

bīt kot prēslica – 'tanka, visoka, lijepo građena žena'

ko da nī kī ni slanîgā zrnā vīdiy – 'jako mršav'

sûh kot bakalâr – 'jako mršav'

sûh kot trîskà – 'izuzetno slab, mršav'

6.1.1.2. Visina

mâjhan kot žök – 'veoma malen'

velîk kot gorà – 'jako velik'

6.1.1.3. Način držanja tijela

drît kot topôu (svîcà) – 'vrlo uspravan, uspravnoga držanja'

dřzi se kî ko da mu je pàlica v rîti – 'drži se ukočeno *tko*'

ko da je kî mètlu pojîu – 'uspravnog, ukočenog držanja'

kot drvêna Marîja – 'ukočeno, nepokretno, usiljeno, apatično, bez ikakve reakcije [držati se, sjediti i sl.]'

6.1.1.4. Kosa, ten, zubi, nokti

6.1.1.4.1. Kosa

ko da je kràva kôga polîzàla (oblîzàla) – 'imati zalizanu kosu'

sîu kot golûb – 'potpuno sijed'

6.1.1.4.2. Ten

črñ kot Cigân – 'tamnoput'

6.1.1.4.3. Zubi

imèt zûbe kot gräblje – 'imati rijetke i nekvalitetne zube'

6.1.1.4.4. Nokti

imèt nõhti kot mächäk – 'imati oštre i duge nokte'

6.1.1.5. Ljepota – ružnoća

6.1.1.5.1. Ljepota

lîp kot rôžica (slika, ândelić) – 'izrazito lijep (zgodan), naočit'

lîpà kod pûpa (pùpica, slika) – 'jako lijepa, zgodna'

6.1.1.5.2. Ružnoća

bit kot çrîvo znõpak – 'biti ružan'

gřd kot <škûra> nôć – 'veoma ružan'

kot štrîga – 'zločesto, ružno [izgledati i sl.]'

lîp kot pûst – 'ružan, neuredan'

6.1.1.6. Prljavost

blätan kot prâse – 'vrlo prljav'

çřn kot šmîr – 'crn od prljavštine'

6.1.1.7. Način odijevanja

bīt kot pūst – 'biti ružan, neuredan'

bīt kot strašilo – 'ružno izgledati'

ko da je kī va drāče pāu – 'imati razderanu odjeću'

ko da se je kī z mākāmī drapāu (spāu) – 'imati razderanu odjeću'

6.1.1.8. (Trenutačni) izgled

mōkar kot mīš – 'potpuno (skroz, do kože) mokar, promočene odjeće /od kiše itd./'

6.1.2. Osobine ljudi

6.1.2.1. Dobrota – zloba (pakost)

6.1.2.1.1. Dobrota

dōbār kot āndelić – 'jako dobar /o osobi/'

dōbār kot krūh – 'vrlo dobar, dobrodušan, dobra srca, izuzetne dobrote /o osobi/'

6.1.2.1.2. Zloba (pakost)

špīčast kot trn – 'zajedljiv'

zločest kot vrâg – 'jako zločest'

6.1.2.2. Plašljivost

bādār kot zājac – 'uvijek je na oprezu *tko*'

bāt se kōga, čēza kot ognjā – 'jako se bojati *koga, čega*, izbjegavati *koga, što*, kloniti se *koga, čega*'

bīžāt kot vrâg od tāmjana – 'izbjegavati *koga, što* na sve moguće načine, kloniti se *koga, čega*'

drhtāt (trêst se) kot šiba (prût) – 'jako drhtati, tresti se /od straha/'

6.1.2.3. Umna ograničenost – oštroumnost

6.1.2.3.1. Umna ograničenost

bēdāst kot telè (kokoš, tovār) – 'jako glup'

bīstār kot pomīja – 'glup'

bīt kot trubīlo – 'biti blesav (glup)'

glûp kot nôc – 'izrazito glup, blesav'

6.1.2.3.2. Oštroumnost

bīstār kot zêc – 'oštrouman'

ćâro kot dān – 'potpuno jasno, nedvojbeno'

znāt kot vodù pīt – 'odlično znati *što*, biti u stanju reproducirati *što* bez problema'

6.1.2.4. Dosadno ponašanje (nametljivost)

bît kot dràča – 'u sve se petljati (miješati) bez pitanja'

bît kot turìca – 'u sve se miješa (petlja)'

dòsādan (štùfān) kot bôuha (šēnàc) – 'nepodnošljivo dosadan (nametljiv)'

dòsādan kot lijâvica – 'veoma dosadan'

kot stàra bàba – 'previše znatiželjan'

peštāt se (zabādāt se) kot <hūda> stomànja v rīt – 'nametati se; petljati se u čije poslove, razgovor i sl.'

štùfan kot rīt – 'jako dosadan'

zavīt kot prāzji rôg – 'dosadan'

6.1.2.5. Ravnodušnost

bît brìga kot za lānjski snîg – 'ne mariti uopće za koga, za što, ne osjećati ništa za koga, za što, biti potpuno ravnodušan prema komu, prema čemu'

6.1.2.6. Krepost

čìst kot sùza (sōuza) – 'visokih moralnih kvaliteta, častan, neporočan; oslobođen krivnje'

6.1.2.7. Obazrivost (pažljivost)

čūvāt (držāt) kōga kot kâp rosē (vodē) na dlānu – 'nježno voljeti koga, biti pažljiv (dobar, nježan) prema komu, pažljivo čuvati koga, čuvati kao najveću dragocjenost koga'

čūvət kôga, čâ kot mälicu va òku – 'brižljivo čuvati *koga, što*, paziti na *koga, na što*, čuvati kao svetinju *koga, što*, brinuti se o trajnom očuvanju *koga, čega*'

čūvət kôga, čâ kot òči va glāvì – 'brižljivo (pažljivo) čuvati *koga, što*, s osobitom se pažnjom odnositi *prema komu, prema čemu*'

6.1.2.8. Šutljivost – brbljavost

6.1.2.8.1. Šutljivost

mōučət kot zālīt – '1. ne progovoriti ni riječi, ništa ne govoriti, uporno šutjeti; 2. ne odavati tajnu, znati čuvati tajnu'

6.1.2.8.2. Brbljavost

govorīt kot nāvijēn – 'neprestano (previše, bez prestanka) govoriti (pričati i sl.)'

govorīt kot papagâlo – 'neprestano (previše, bez prestanka) govoriti (pričati i sl.)'

imèt dūg (dōuḡ) jezìk (zajìk) <kot kräva rêp> – 'mnogo (previše) govoriti, biti brbljav'

imèt jezìk kot lopätu – 'mnogo (previše) govoriti, biti brbljav'

läjät kot päs – 'mnogo i nepotrebno (uzaludno) govoriti'

lajäü kot brēcčë – 'koji puno i nepotrebno govori'

mëlje kī kot broštulîn – 'puno govori bez smisla *tko*'

zvonīt kot brūnăc – 'biti lajav, izlajati se, ne moći čuvati tajnu'

6.1.2.9. Umiljavanje – nepristojnost, bezobrazluk

6.1.2.9.1. Umiljavanje

plēsàt kakò (kot kàj) drùgi sopè – 'raditi (postupati) po čijoj volji, raditi kako drugi hoće'

prèst kot màčka – 'umiljavati se komu'

6.1.2.9.2. Nepristojnost, bezobrazluk

imèt jezìčinu kot poplàt – 'vrijeđati koga'

imèt obràz (kôžu) kot poplàt – 'biti debelokožac, biti bezobrazan, nemati stida'

rèžàt kot pàs – 'svojim riječima i postupcima odbijati koga od sebe <zbog ljutnje>'

6.1.2.10. Iskorištavanje

gonìt (natèzàt) kogà kot vrâg grîšnu dûšu – 'prisiljavati koga na obavljanje teških poslova (aktivnosti), ne dati komu ni da predahne'

6.1.2.11. Oholost

ko da je kī su pàmet svîta popjū (pobrãu, pojīu) – 'kao da je najpametniji tko, suviše je bahat (umišljen) tko'

6.1.2.12. Nestašnost

bīt kot vrtiprâh – 'biti prevrtljiv, nemiran, živ'

ko da je kī vrâgu 'z vrîće ušãu – 'netašan je *tko*, vragolast je *tko*, objestan je *tko*, prepreden je *tko*'

žũ kot žīvo srebrö – 'nemirno (živahno) dijete'

6.1.2.13. Strogost

ôštar kot brīva – 'strog'

6.1.2.14. Prijetvornost

bīt kot slīpo pīšće – 'biti dvoičan'

kot kãča kã spod stīnē ujīda – 'prijetvorna osoba'

kot vûk va õučjī kôži – 'dvoična osoba, licemjer'

6.1.2.15. Posesivnost

čūvât kot pod staklënin zvönön kôga – 'pretjerano brižno čuvati (nadgledati) *koga*, pretjerano paziti *na koga*'

kot kvöčka na jâjci – 'posesivno čuvati *što*'

6.1.2.16. Draženost

slãdak kot cûkar – 'lijep, mio /ob. o djetetu/'

6.1.2.17. Lukavost

šegãu kot lis`ca – 'jako lukav'

6.1.2.18. Točnost

tõčãn kot ùra – 'vrlo točan, točan u minutu (sekundu)'

6.1.2.19. Tvrdoglavost

t`rd kot k`mik (bal`n) – 'tvrdoglav, svojeglav'

trdoglãu kot tovãr (bãk) – 'jako tvrdoglav'

t`rmast kot talijãnska mùla – 'jako tvrdoglav, svojeglav'

6.1.2.20. Sporost

otprãvlja se k` ko da se ž`ni – 'dugo vremena treba *komu* da se spremi'

spõr kot pũž – 'veoma spor'

6.1.3. Stanje

6.1.3.1. Zdravlje

črlj`n kot jãboũko – 'rumen u licu, sa zdravom bojom lica'

l`p kot jãboũko – 'rumen, mlad, zdrav, lijep'

zdrãv kot dr`n – 'potpuno (posve) zdrav, u izvrsnom zdravstvenom stanju'

6.1.3.2. Bljedilo

bîy kot snîg (sîr, jögurt) – 'izrazito bijele boje, sasvim bijel'

blîd kot kërpa (smrît) – 'vrlo blijed /od straha, nelagode, bolesti/'

6.1.3.3. Crvenilo

črljên kot pomidôr – 'crven od stida ili neugodnosti'

6.1.3.4. Umor, iscrpljenost

bît kot mîš 'z mûkê – 'ne vidi bistro (jasno) *tko*, mutno je *komu* pred očima'

(držät se) kot kâp na vîjî – '1. nestabilan i samo što ne padne; 2. nestabilan i samo što ne umre'

glāvà kot balõn (bäčva) – 'imati glavobolju'

trūdån kot päs (brëčë, tovär) – 'jako umoran'

zmântrån (ümoran) kot tovär – 'jako umoran'

6.1.3.5. Spavanje

spät / zaspät kot äñdeliç – 'ugodno, lijepo spavati'

spät / zaspät kot cök (kläda) – 'spavati dubokim snom'

spät / zaspät kot pôyh – 'čvrsto (tvrdo) spavati (zaspati i sl.), spavati (zaspati i sl.) dubokim snom'

spät / zaspät kot zäklān – 'čvrsto (tvrdo) zaspati (spavati i sl.), zaspati (spavati i sl.) tvrdim snom'

6.1.3.6. Gluhoća (nagluhost)

gljûh kot nôć – 'gluh, nagluh'

6.1.3.7. Ozljede

ko da je kî va dràće pãu – 'imati ogrebotine po tijelu'

ko da se je kî z màčkāmi drapãu (spãu) – 'imati ogrebotine po tijelu'

6.1.3.8. Stanje pijanstva

pijàn kot čëp – 'potpuno pijan, do besvijesti pijan'

pijàn kot prāse – 'jako pijan'

6.1.3.9. Hladnoća

drhtät (trêst se) kot šîba (prût) – 'jako drhtati, tresti se /od hladnoće/'

smřžnjën kot ždròcalj – 'pothlađen, prozebao'

6.1.3.10. Zaudaranje

smrdît kot kùga (prëč) – 'užasno smrdjeti (zaudarati), širiti oko sebe strašan smrad (zadah)'

smrdljîu kot tvôr – 'nepodnošljivo smrdi (zaudara), širi oko sebe smrad'

6.1.3.11. Razdražljivost

bīt kot na iglāh – 'biti nervozan (nestrpljiv, nemiran)'

nāgāṅ kot plāmik (frminānt) – 'veoma razdražljiv, nagao'

6.1.3.12. Veselje – tuga

6.1.3.12.1. Veselje

smījāt se kot trubīlo – 'smijati se bez kontrole'

vesēṅ kot tīc – 'jako veseo, radostan'

6.1.3.12.2. Tuga

držāt se kot bōlān srāt – 'biti pokunjen, djelovati pokunjeno'

tūlīt kot bēdast – 'jako (iz sve snage, mahnito) plakati'

6.1.3.13. Zatečenost, iznenađenost

bīt (ostāt) kot pocūran – 'biti neugodno iznenađen'

glēdat kot Bōžji vōle (volāk) – 'začuđeno gledati'

ostāt kot opāren – 'ostati šokiran'

6.1.3.14. Smetenost, zbunjenost

bīt kot miš 'z mūkē – 'nije jasna situacija *kome*, ne razumije situaciju *tko*'

glèdat (blēnīt) kot telè va šàra vràta – 'blenuti <u koga, u što>, tupo gledati <u koga, u što>, gledati <u koga, u što> bez razumijevanja'

gljûh kot nôć – 'odsutan mislima'

ko da je kī z nèbā pãu – 'smeten, zbunjen, zapanjen, zabezeknut'

smũćen kot kokòš – 'zbunjen'

6.1.3.15. Zabrinutost

glāvà kot balõn (bãčva) – 'imati puno briga'

6.1.3.16. Strah

tèć (bīžàt) ko da kôga <si> vrâzi gõne – '1. bježati u paničnome strahu; 2. skrivati se *od koga*, izbjegavati *koga*'

6.1.3.17. Usamljenost

sâm kot pàs – 'potpuno sam, bez igdje ikoga'

6.1.3.18. Neumjerenost

pũšit kot Tũrčĩn – 'mnogo (prekomjerno, stalno) pušiti'

6.1.3.19. Glasanje

zavĩjät kot vûk – '1. jako se derati, zavijati [od boli]; 2. tuliti tijekom pjevanja'

6.1.4. Odnos prema radu

6.1.4.1. Marljiv

vrīdān kot čřv – 'neobično (zavidno, izuzetno) marljiv (vrijedan, radin)'

6.1.4.2. Lijen

līn kot tovār – 'veoma lijeno'

6.1.4.3. Naporno (marljivo, ustrajno) raditi

dīlat kot čřnac – 'naporno i mnogo raditi /ob. o teškim fizičkim poslovima/'

dīlat kot čřv – 'marljivo (neumorno, ustrajno) raditi'

dīlat kot kōnj (tovār) – 'naporno i mnogo raditi /ob. o teškim fizičkim poslovima/'

mūčit se / namūčit se kot blāgo – 'teško se naraditi, naporno raditi'

rīje kī kot křt – 'naporno radi *tko*'

vrtāt kot čřv – 'neumorno raditi, raditi bez prestanka'

6.1.5. Život u izobilju i siromaštvu

6.1.5.1. Bogato živjeti

imēt šōljdi kot blāta – 'imati mnogo novca, u izobilju, u ogromnoj količini'

živìt kot bùbrih va lòju – 'živjeti u blagostanju (izobilju), uživati u bogatstvu, bogato živjeti'

živìt kot càr – 'živjeti u izobilju (blagostanju), lagodno živjeti'

6.1.5.2. Siromašno živjeti

imet šòljdi kot žàba dlāk – 'biti siromašan, ne imati novaca'

kot crkvèni mš – 'posve siromašan, ubog, bez sredstava za život'

6.1.6. Međuljudski odnosi

6.1.6.1. Živjeti skladno i u ljubavi

bìt kot p̀rst i nòhat – 'biti nerazdruživ s kim, biti uvijek zajedno, biti u prijateljstvu (vrlo bliskoj vezi) <*s kim*>'

6.1.6.2. Živjeti u svađi

bìt kot dān i nôć – 'u najvećem stupnju, u velikoj mjeri razlikovati se itd.'

bìt kot ùlje i ogànj (plāmik) – 'ne mogu jedno bez drugoga, ali ni zajedno'

glèdat se (živìt, imèt se ràd (ràdi)) kot pàs i màčka (māče) – 'ne slagati se, biti u stalnoj svađi, biti u lošim odnosima'

slāgàt se kot rògi va vrìci – 'ne slagati se, ne podnositi se, svađati se'

6.1.7. Odnos prema jelu i piću

6.1.7.1. Jaka glad, žeđ

lăcăn kot păs (vūk) – 'jako gladan, izgladnio'

prěžăt kot păs – 'imati želju za čime (žudjeti za čime), ali se ne usuditi to tražiti (uzeti)'

žējăn kot păs (brēcčë) – 'jako žedan'

6.1.7.2. Mnogo i halapljivo jesti

bīt kot băčva bez dnă – 'biti izjelica, biti proždrljiv'

6.1.8. Način kretanja

6.1.8.1. Kretanje velikom brzinom

břz (hītar) kot strīlă – 'veoma brz'

hītar kot zăjac – 'vrlo brz, hitar'

kot prôpuh – 'vrlo brzo'

lețit kot strīlă – 'juriti, biti jako brz'

tēc kot zăjac – 'veoma brzo trčati (juriti)'

6.1.8.2. Smeteno kretanje velikom brzinom

(bìt) kot mùha bez glāvẽ – 'smeteno, smušeno, nasumce, nepromišljeno, bezglavo, bez plana [juriti, letjeti i sl.]'

6.1.8.3. Uzrujano kretanje velikom brzinom

kot fûrija – 'naglo (velikom brzinom) i vrlo ljutito [uletjeti, izletjeti i sl.]'
prît kot halabûra – 'naglo prispjeti, ući kamo'

6.1.8.4. Kretanje okretne, nemirne osobe

bît kot šimija (õpica) – 'biti spretan, okretan, neuhvatljiv'
kot mächka z mlâdimi – 'stalno se premještati (seliti), ne moći biti na istome mjestu'
ofrčân kot tîć – 'spretan, poletan, koji se kreće s lakoćom'

6.1.8.5. Sporo i otežano kretanje

hòdit kot prekînjen (polõmljen) – 'teško hodati /zbog boli, zbog tereta/'
vlîc se kot krepàna (prebità) mächka – 'tromo (sporo, umorno, iscrpljeno) se kretati'

6.1.8.6. Sporo i oprezno kretanje

hòdit kot po jājci – 'hodati (kretati) se oprezno'

6.1.8.7. Nepomično stajanje

kot kvòčka na jâjci – 'biti stalno na istome mjestu'

6.1.9. Brojnost (količinsko stanje)

jê kôga kot Panicôlovih vrâzi – 'biti u velikom broju; mnogo je ljudi'

je kôga kot bravînci – 'previše je koga'

ko da se žbèle rojě – 'previše je koga, čega'

6.2. Frazemi koji se odnose na predmete

6.2.1. Značenje količine

ko da se žbèle rojě – 'previše je koga, čega'

6.2.2. Boja predmeta

6.2.2.1. Bijele boje

bîu kot snîg (sîr, jògurt) – 'izrazito bijele boje, sasvim bijel'

6.2.2.2. Crne boje

čr̃n kot šm̃r – 'crn od prljavštine'

6.2.3. Težina predmeta

lågak kot però – 'male (zanemarive) težine, vrlo lagan'

6.2.4. Tvrdoća predmeta

třdo kot bät – 'veoma tvrdo'

6.2.5. Oštrina predmeta

ôštar kot brītva – 'jako oštar'

6.2.6. Čistoća predmeta

čist kot sùza (sõuza) – '1. čist, bez nepoželjnih primjesa /o vinu, rakiji itd./;
2. potpuno čist, bez zrnca prašine'

čisto kot va crīkvi – 'vrlo čisto i uredno'

kīša kot štàla – 'neuredna, prljava kuća'

6.2.7. Stanje predmeta

(držät se) kot kâp na vījī – 'nestabilan i samo što ne padne'

ko da je kī čâ krävi s trùpca stegnīu (znēu) – 'zgužvan, neuredan'

kot bābjī zûb – 'nestabilno, klimavo'

sûh kot papär – 'jako suh, presušen zbog nedostatka vode (vlage)'

sûh kot slàma – 'jako suh, presušen zbog dugog stajanja'

tèc kot ùrica – 'odlično raditi (funkcionirati) /o aparatu, mehanizmu/'

6.2.8. Vrijednost predmeta

skûp kot sùho zlâto – 'veoma skup, koji ima visoku cijenu'

6.2.9. Okus

žùkak (žùhak) kot pèlin – 'odviše gorak'

6.3. Frazemi koji se odnose na situacije

6.3.1. Uspjeh

drìto kot po špâgu – 'glatko, lako, bez problema, kako je zamišljeno'

grê kômu čâ kot po lõju – 'ide (napreduje) odlično (bez problema, bez poteškoća, bez smetnji) <komu> što'

grê kômu čâ kot podmàzāno – 'ide (napreduje) odlično (bez problema)'

6.3.2. Nepovoljna, teška situacija

gòrak kot žûč – 'jako težak, jedva podnošljiv'

ko da je kī za Bôgōn kamēnje hitāy – 'prati koga nesreća, neprilika'

6.3.3. Nestanak

ko da je kī va zèmlju propǎu – 'nestao je, izgubio se *tko*, više se ništa ne zna o njemu'

6.3.4. Vrijeme

pàda (tečè, cidì, lījè) kot s kablà – 'pada velika kiša, pljusak je, jako kiši'

6.3.5. Okolnosti

škûro kot škûra nôc – 'potpuni mrak'

škûro kot va grobù (rôgu) – 'potpuni mrak (tama)'

6.4. Frazemi koji se odnose na način

6.4.1. Dobro

kaò (kot) Bôg zapovîda – 'dobro, kako treba (priliči), kako je red, kako se očekuje'

6.4.2. Loše

kot s p̄rstôn v rît – 'loše, neprimjereno, neugodno, neprikladno'

6.4.3. Ugodno

ko da je kī va svojì kīši – 'osjećati se ugodno /ob. u gostima/'

6.4.4. Neuredno

ko da je kī z nōgû pīsau – 'neuredno, ružno napisano'
pīsāt kot mǎčka – 'ružno pisati'

6.4.5. Uzaludno

ko da zīdū govorīn – 'uzaludno'
kot gljūhimu „Dobro jūtro“ – 'uzaludno [govoriti]'

6.4.6. Slučajno

kot kàda slīpa kokōš zṛno nājde – 'slučajno'

6.4.7. Normalno (uobičajeno)

kot ljūdi (čovīk) – 'normalno, kako treba, na uobičajen način'

6.4.8. Ushićeno

kot mùha na mēd – 'oduševljeno, s ushitom, nezaustavljivo, s pomamom'

6.4.9. Iznenada

kot z vèdra nēba – 'iznenada, neočekivano'

(odgovorìt) kot iz tòpa – 'odgovoriti (opaliti i sl.) bez oklijevanja (brzo, s velikom sigurnošću)'

6.4.10. Idealno

prìt kot narüčen – 'doći (pojaviti se) u pravom trenutku, doći (pojaviti se) kad je najpotrebnije'

6.5. Ostalo

na vólji ti kot stâri bàbi plês – 'tebi na volju, sam odlučuješ'

7. Zaključak

Dosadašnja su istraživanja frazema pokazala da su najbrojniji oni koji se odnose na čovjeka (Fink-Arsovski 2002; Matešić 2006; Malnar i Vukša Nahod 2015). Analiza frazema u ovome radu potvrđuje isto: 172 frazema odnose se na čovjeka, 17 na predmete, 9 na situacije, 13 na način, a jedan se frazem (*na vólji ti kot stâri bābi plēs* – 'tebi na volju, sam odlučuješ') ne uklapa u uobičajene koncepte te se stoga navodi zasebno.

Među frazemima koji se odnose na čovjeka najbrojniji su oni kojima se opisuju čovjekove osobine (61 frazem), a zatim slijede oni kojima se opisuju stanje (43 frazema) i vanjština (28 frazema).

Većina se višeznačnih frazema odnosi na više koncepata. Neki od takvih frazema su *čr̃n kot šm̃r* – 'crn od prljavštine', koji se odnosi na prljavost (čovjekovu vanjštinu) i boju predmeta; *ko da je k̃i va dr̃če p̃āu* – '1. imati ogrebotine po tijelu; 2. imati razderanu odjeću' i *ko da se je k̃i z m̃čkāmi drap̃āu (sp̃āu)* – '1. imati ogrebotine po tijelu; 2. imati razderanu odjeću', koji se odnose na način odijevanja (čovjekovu vanjštinu) i ozljede (čovjekovo stanje); *dr̃tāt (tr̃st se) kot š̃iba (pr̃ūt)* – 'jako drhtati, tresti se /od straha ili hladnoće/', koji se odnosi na plašljivost (osobine ljudi) i hladnoću (stanje čovjeka); *ōstar kot br̃tva* – '1. jako oštar /o predmetu/; 2. strog /o čovjeku/', koji se odnosi na strogost (osobine ljudi) i oštrinu predmeta; *ko da se žb̃ele roj̃ē* – 'previše je koga, čega', koji se odnosi na brojnost odnosno količinsko stanje ljudi i na značenje količine predmeta i drugi.

Kao što je utvrđeno u prethodnim frazeološkim istraživanjima, i u mjesnome govoru Klane frazemima se češće opisuju negativne karakteristike nego one pozitivne.

U daljnjim bi se istraživanjima moglo provesti usporedbu poredbenih frazema ovjerenih u mjesnome govoru Klane i poredbenih frazema ovjerenih u drugim čakavskim govorima na osnovi koncepata kojima pripadaju.

8. Popis literature

Babić, A. (2011). Talijanizmi u mjesnom govoru Klane. U: Šnajdar, I. (ur.), *Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Društva za povjesnicu Klana*, br. 8 (str. 69–103). Klana: Društvo za povjesnicu Klana.

Barac-Grum, V. (1993). *Čakavsko-kajkavski govorni kontakt u Gorskom kotaru*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.

Barišić, M. i Vranić, S. (2008). Frazeologija mjesnoga govora Krcula. U: Krajcar, S. (ur.), *Libri žminjski: libar drugi* (str. 133–145). Žminj: Katedra Čakavskog sabora Žminj.

Bertoša, S. (2011). Povijest Klane i okolice od najstarijeg doba do 20. stoljeća u svjetlu graničnih oznaka. *Croatica Christiana periodica*, 36 (69), 145–173.

Bogović, S. (1996). Frazeologija grobničkih govora. U: Silić, J. (ur.), *Grobnički zbornik*, br. 4 (str. 341–362). Rijeka: Katedra Čakavskoga sabora za Grobnišćinu.

Bogović, S. (1997). Frazeologija u čakavskim dijalektološkim rječnicima. *Fluminensia*, 9 (1–2), 121–132.

Bogović, S. (1999). Frazeologija ikavsko-ekavskoga mjesnoga govora Drage. *Fluminensia*, 11 (1–2), 143–163.

Bošnjak Botica, T. (2007). Frazemi u govoru Lovreća kojima se izriču osobine. *Lovrečki libar*, 9 (9), 191–200.

Bošnjak, T. (2004). Frazemi u lovrečkome govoru kojima se opisuje izgled. *Lovrečki libar*, 6 (6), 123–132.

Brala Vukanović, M. (2008). *Understanding language. Introduction to the linguistic study of the English language*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za anglistiku.

Brala-Vukanović, M. (2013). *Perspectives on meaning. An introduction to philosophical, lexical and cognitive semantics*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Odsjek za anglistiku.

Bratović, M. (2016). *Strukturna analiza poredbenih frazema mjesnoga govora Klane*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku. Neobjavljeni završni rad.

Čargonja Košuta, N. i Šarčević, Ž. (2016). Frazeologija mjesnoga govora Klane. U: Šnajdar, I. (ur.), *Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Društva za povjesnicu Klana*, br. 9 (str. 135–160). Klana: Društvo za povjesnicu Klana.

Deželić, A. (2011). *Frazeologija mjesnoga govora Orleca*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku. Neobjavljeni završni rad.

Fink Arsovski, Ž. (2006). *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Zagreb: Knjigra.

Fink Arsovski, Ž., Kovačević, B. i Hrnjak, A. (2010). *Bibliografija hrvatske frazeologije i popis frazema analiziranih u znanstvenim i stručnim radovima*. Zagreb: Knjigra.

Fink-Arsovski, Ž. (2002). *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: FF press.

Frančić, A. (1997). Iz frazeologije međimurske kajkavštine. *Riječ, časopis za slavensku filologiju*, 3 (1), 7–13.

Kovačević, B. (2012). *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Kovačević, B. i Bašić, M. (2012). Crikvenički poredbeni frazemi i njihovi ekvivalenti u hrvatskome jezičnom standardu. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 38 (2), 357-384.

Lisac, J. (2009). *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

Lukežić, I. (1995). Čakavski mjesni govor Klane. U: Šnajdar, I. (ur.), *Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Društva za povjesnicu Klana*, br. 1 (str. 63–71). Klana: Društvo za povjesnicu *Klana*.

Lukežić, I. (1998). *Govori Klane i Studene*. Crikvenica: Libellus.

Małecki, M. (2002). *Slavenski govori u Istri*. Rijeka: HFD.

Malnar Jurišić, M. i Vukša Nahod, P. (2015). O čovjeku uklatko – konceptualna analiza frazema čabarskih govora. *Jezikoslovni zapiski*, 21 (1), 121–136.

Malnar, M. (2011). Poredbeni frazemi u čabarskim govorima. *Filologija : časopis Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 57, 155-173.

Maresić, J. (1994a). Frazemi u govoru Kloštra Podravskog. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, 27 (2–3), 26–29.

Maresić, J. (1994b). Iz frazeologije govora Podravskih Sesveta. *Fluminensia*, 6 (1-2), 95–98.

Maresić, J. (1995). Mali frazeološki rječnik govora Podravskih Sesveta. U: Ernečić, D. (ur.), *Podravski zbornik*, br. 21 (str. 219–236). Koprivnica: Muzej grada Koprivnice.

Maresić, J. (2003). Leksikografska obrada frazema u kajkavskim dijalekatnim rječnicima. *Riječ, časopis za slavensku filologiju*, 9 (2), 31–38.

Maresić, J. i Menac-Mihalić, M. (2008). *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Matešić, M. (2006). Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga. *Fluminensia*, 18 (2), 37-81.

Menac, A. (1970/1971). O strukturi frazeologizama. *Jezik*, 18 (1), 1–4.

Menac, A. (2007). *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.

Menac, A. i Menac-Mihalić, M. (1998). Frazeologija suvremenih bračkih čakavskih pjesnika. U: Turk, M. (ur.), *Riječki filološki dani*, br. 3 (str. 303–312). Rijeka: Filozofski fakultet.

Menac, A., Fink Arsovski, Ž. i Venturin, R. (2014). *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Menac-Mihalić, M. (2005a). *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj: s rječnikom frazema i značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Menac-Mihalić, M. (2005b). Iz frazeologije novoštokavskih ikavskih govora južne Hrvatske. U: Pranjković, I. (ur.), *Od fonetike do etike, Zbornik o sedamdesetogodišnjici prof. dr. Josipa Silića* (str. 309–324). Zagreb: Disput.

Menac-Mihalić, M. (2007a). Iz frazeologije slavonskoga dijalekta. U: Bilić, A. (ur.), *Šokačka rič 4* (str. 107–124). Vinkovci: Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije.

Menac-Mihalić, M. (2007b). O frazeologiji križevačko-podravskih kajkavskih govora. *Hrvatski*, 5 (2), 23–38.

Menac-Mihalić, M. (2008). Strano u slavonskoj frazeologiji. U: Bilić, A. (ur.), *Šokačka rič 5* (str. 127–137). Vinkovci: Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije.

Menac-Mihalić, M. i Menac, A. (2011). *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Moguš, M. (1977). *Čakavsko narječje. Fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.

Nežić, I. (2010). Romanizmi u frazemima južnih labinskih govora. U: Badurina, L. i Bačić-Karković, D. (ur.), *Riječki filološki dani*, br. 8 (str. 613–630). Rijeka: Filozofski fakultet.

Opašić, M. (2011). Od A do Ž o istraživanjima hrvatske frazeologije. *Fluminensia*, 23(2), 188–190.

Opašić, M. i Gregorović, M. (2010). Smrt u hrvatskoj frazeologiji. *Croatica et Slavica Iadertina*, 6 (6), 55–72.

Peršić, N. (2002). Frazeologija govora Kršana. U: Peršić, N., *Govor Kršana* (str. 73–84). Rijeka: Graftrade.

Raffaelli, I. (2004). Odnos strukturalne semantike prema kognitivnoj. *Suvremena lingvistika*, 57–58 (1–2), 67–92.

Strčić, P. (1997). Povijest Klane. U: Šnajdar, I. (ur.), *Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Društva za povjesnicu Klana*, br. 3 (str. 153–168). Klana: Društvo za povjesnicu Klana.

Šarčević, Ž. (2001). Germanizmi u govoru mjesta Klane. U: Šnajdar, I. (ur.), *Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Društva za povjesnicu Klana*, br. 6 (str. 313–319). Klana: Društvo za povjesnicu Klana.

Šnajdar, I. (1997). Klana i njezina okolica na starim zemljopisnim kartama. U: Šnajdar, I. (ur.), *Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Društva za povjesnicu Klana*, br. 3 (str. 215–228). Klana: Društvo za povjesnicu Klana.

Šnajdar, I. (2011). Jezikoslovna istraživanja na području općine Klana. U: Šnajdar, I. (ur.), *Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Društva za povjesnicu Klana*, br. 8 (str. 35–44). Klana: Društvo za povjesnicu Klana.

Tafra, B. (2005). *Od riječi do rječnika*. Zagreb: Školska knjiga.

Turk, M. (1994a). Izreke u govorima otoka Krka. *Krčki kalendar*, 110–117.

Turk, M. (1994b). Naznake o podrijetlu frazema. *Fluminensia*, 6 (1–2), 37–47.

Turk, M. (1997). Prilog proučavanju čakavske frazeologije (na građi iz krčkih govora). *Suvremena lingvistika*, 43–44 (1–2), 313–324.

Turk, M. (1998). Frazeologija krčkih govora. U: Lukežić, I. i Turk, M., *Govori otoka Krka*, Crikvenica: Libellus.

Turk, M. i Bogović, S. (1998). O nekim semantičkim odnosima u frazeologiji. U: Gadanji, K. (ur.), *Zbornik radova VI. međunarodnih slavističkih dana* (str. 203-211) Pečuh: Hrvatski znanstveni zavod.

Valvasor, J. W. (1995). Klana i Škalnica. U: Šnajdar, I. (ur.), *Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Društva za povjesnicu Klana*, br. 1 (str. 43–50). Klana: Društvo za povjesnicu Klana.

Vranić, S. (1999). Neke morfonološke (i morfološke) značajke sjeverozapadnočakavskih rubnih govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 11, 49–61.

Vranić, S. (2005). Iz kostrenske frazeologije. U: Vranić, S. (ur.), *Život, kultura i povijest Kostrene*, *Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Kostrena*. Kostrena: Katedra Čakavskoga sabora Kostrena.

Vranić, S. (2017). Refleksi *ǫ u istarskim čakavskim govorima zastupljenim u dijalektološkim atlasima. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 21, 283–297.

Vranić, S. (2018). Višerječne strukture u novaljskomu govoru. U: Stolac, D. (ur.), *Od fonologije do leksikologije. Zbornik u čast Mariji Turk* (str. 395–412). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku.

Vulić, S. (1999). Frazemi u rječnicima izvornih čakavskih govora. *Čakavska rič*, 27 (1), 29–41.

Vulić, S. (2003). Leksikografska obradba frazema u budućem velikom sintetskom rječniku izvornih čakavskih govora. *Fluminensia*, (15)1, 43–56.

Zubčić, S. (2017). *Neocirkumfleks u čakavskom narječju*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

Internetski izvori

Hrnjak, A. (2009). *Putovanje kroz hrvatsku frazeologiju*. Suedslavistik online. Zeitschrift fuer suedslavische Sprachen, Literaturen und Kulturen, 1 (2009). Pristupljeno 06.8.2018. <http://www.suedslavistik-online.de/01/>.

Klana. Pristupljeno 01.8.2018. <http://www.klana.net/klana.html>.

Kognitivna lingvistika. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2017. Pristupljeno 26.8.2018. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32240>.

Prostiranje i stanovništvo. Pristupljeno 01.8.2018. <http://www.klana.hr/index.php/template/articles>.

9. Prilozi

9.1. Abecedni popis poredbenih frazema u mjesnome govoru

Klane

bādār kot zājac – 'uvijek je na oprezu *tko*'

bāt se kōga, čēza kot ognjā – 'jako se bojati *koga, čega*, izbjegavati *koga, što*, kloniti se *koga, čega*'

bēdāst kot telè (kokoš, tovār) – 'jako glup'

bīstār kot pomīja – 'glup'

bīstār kot zēc – 'oštrouman'

bīt brīga kot za lānjski snīg – 'ne mariti uopće za *koga, za što*, ne osjećati ništa za *koga, za što*, biti potpuno ravnodušan *prema komu, prema čemu*'

bīt kot bāčva bez dnā – 'biti izjelica, biti proždrljiv'

bit kot črīvo znōpak – 'biti ružan'

bīt kot dān i nōc – 'u najvećem stupnju, u velikoj mjeri razlikovati se itd.'

bīt kot drāča – 'u sve se petljati (miješati) bez pitanja'

bīt kot mīš 'z mūkē – '1. ne vidi bistro (jasno) *tko*, mutno je *komu* pred očima; 2. nije jasna situacija *kome*, ne razumije situaciju *tko*'

(bīt) kot mūha bez glāvē – 'smeteno, smušeno, nasumce, nepromišljeno, bezglavo, bez plana [juriti, letjeti i sl.]'

bīt kot na iglāh – 'biti nervozan (nestrpljiv, nemiran)'

bīt (ostāt) kot pocūran – 'biti neugodno iznenađen'

bīt kot prēslica – 'tanka, visoka, lijepo građena žena'

bīt kot pršt i nōhat – 'biti nerazdruživ *s kim*, biti uvijek zajedno, biti u prijateljstvu (vrlo bliskoj vezi) <*s kim*>'

bīt kot pūst – 'biti ružan, neuredan'

bīt kot slīpo pīšće – 'biti dvoličan'

bīt kot strašilo – 'ružno izgledati'

bīt kot šīmija (öpica) – 'biti spretan, okretan, neuhvatljiv'

bīt kot trubilo – 'biti blesav (glup)'

bīt kot turica – 'u sve se miješa (petlja)'

bīt kot ùlje i ogànj (plàmik) – 'ne mogu jedno bez drugoga, ali ni zajedno'

bīt kot vrtiprâh – 'biti prevrtljiv, nemiran, živ'

bīu kot snîg (sīr, jögurt) – 'izrazito bijele boje, sasvim bijel'

bīžât kot vrâg od tàmjana – 'izbjegavati koga, što na sve moguće načine, kloniti se koga, čega'

blätan kot prâse – 'vrlo prljav'

blîd kot kîpa (smîrt) – 'vrlo blijed /od straha, nelagode, bolesti/'

brz (hîtar) kot strîlä – 'veoma brz'

čîst kot sùza (sõuza) – '1. čist, bez nepoželjnih primjesa /o vinu, rakiji itd./; 2. potpuno čist, bez zrnca prašine; 3. visokih moralnih kvaliteta, častan, neporočan; oslobođen krivnje'

čîsto kot va crîkvi – 'vrlo čisto i uredno'

črljêh kot jâbouko – 'rumen u licu, sa zdravom bojom lica'

črljêh kot pomidôr – 'crven od stida ili neugodnosti'

črñ kot Cigân – 'tamnoput'

črñ kot šmîr – 'crn od prljavštine'

čūvât (držât) kôga kot kâp rosê (vodê) na dlânu – 'nježno voljeti koga, biti pažljiv (dobar, nježan) prema komu, pažljivo čuvati koga, čuvati kao najveću dragocjenost koga'

čūvât kôga, čâ kot mâlicu va òku – 'brižljivo čuvati koga, što, paziti na koga, na što, čuvati kao svetinju koga, što, brinuti se o trajnom očuvanju koga, čega'

čūvât kôga, čâ kot òči va glāvî – 'brižljivo (pažljivo) čuvati koga, što, s osobitom se pažnjom odnositi prema komu, prema čemu'

čūvāt kot pod staklènin zvònōn kōga – 'pretjerano brižno čuvati (nadgledati) koga, pretjerano paziti na koga'

ćâro kot dâñ – 'potpuno jasno, nedvojbeno'

dīlat kot črñac – 'naporno i mnogo raditi /ob. o teškim fizičkim poslovima/'

dīlat kot čr̂v – 'marljivo (neumorno, ustrajno) raditi'

dīlat kot kōñj (tovār) – 'naporno i mnogo raditi /ob. o teškim fizičkim poslovima/'

dōbār kot āñđelić – 'jako dobar /o osobi/'

dōbār kot krūh – 'vrlo dobar, dobrodušan, dobra srca, izuzetne dobrote /o osobi/'

dōsādan (štūfāñ) kot bōuħa (šēñāc) – 'nepodnošljivo dosadan (nametljiv)'

dōsādan kot lijāvica – 'veoma dosadan'

drhtāt (trēst se) kot šība (prūt) – 'jako drhtati, tresti se /od straha ili hladnoće/'

drīt kot topōu (svīcā) – 'vrlo uspravan, uspravnoga držanja'

drīto kot po špāgu – 'glatko, lako, bez problema, kako je zamišljeno'

držāt se kot bōlāñ srāt – 'biti pokunjen, djelovati pokunjeno'

(držāt se) kot kâp na vījī – '1. nestabilan i samo što ne padne; 2. nestabilan i samo što ne umre'

drži se kī ko da mu je pālica v rīti – 'drži se ukočeno tko'

glāvā kot balōñ (bāčva) – '1. imati puno briga; 2. imati glavobolju'

glèdat (blēñit) kot telè va šāra vrāta – 'blenuti <u koga, u što>, tupo gledati <u koga, u što>, gledati <u koga, u što> bez razumijevanja'

glèdat kot Bōžji vōle (volāk) – 'začuđeno gledati'

glèdat se (živīt, imēt se rād (rādi)) kot pās i mākka (māče) – 'ne slagati se, biti u stalnoj svađi, biti u lošim odnosima'

glûp kot nôc – 'izrazito glup, blesav'

gljûh kot nôc – '1. gluh, nagluh; 2. odsutan mislima'

gonit (natëzät) kogä kot vrâg grîšnu dûšu – 'prisiljavati koga na obavljanje teških poslova (aktivnosti), ne dati komu ni da predahne'

gòrak kot žûč – 'jako težak, jedva podnošljiv'

govorit kot nâvijên – 'neprestano (previše, bez prestanka) govoriti (pričati i sl.)'

govorit kot papagâlo – 'neprestano (previše, bez prestanka) govoriti (pričati i sl.)'

gřd kot <škûra> nôć – 'veoma ružan'

grê kômu čâ kot po lõju – 'ide (napreduje) odlično (bez problema, bez poteškoća, bez smetnji) <komu> što'

grê kômu čâ kot podmâzâno – 'ide (napreduje) odlično (bez problema)'

hitar kot zâjac – 'vrlo brz, hitar'

hòdit kot po jâjci – 'hodati (kretati) se oprezno'

hòdit kot prekîljen (polõmljen) – 'teško hodati /zbog boli, zbog tereta/

imët dÿg (dõug) jezïk (zajïk) <kot krâva rêp> – 'mnogo (previše) govoriti, biti brbljav'

imët jezïčinu kot poplät – 'vrijeđati koga'

imët jezïk kot lopätu – 'mnogo (previše) govoriti, biti brbljav'

imët nõhti kot mächäk – 'imati oštre i duge nokte'

imët obrâz (kõžu) kot poplät – 'biti debelokožac, biti bezobrazan, nemati stida'

imët šõljdi kot bläta – 'imati mnogo novca, u izobilju, u ogromnoj količini'

imet šõljdi kot žäba dläk – 'biti siromašan, ne imati novaca'

imët zûbe kot gräblje – 'imati rijetke i nekvalitetne zube'

jê kôga kot Panicôlovih vrâzi – 'biti u velikom broju; mnogo je ljudi'

je kôga kot bravînci – 'previše je koga'

kakò (kot) Bôg zapovîda – 'dobro, kako treba (priliči), kako je red, kako se očekuje'

kìša kot štàla – 'neuredna, prljava kuća'
ko da je kī čā krāvi s trùpca stegnīḡ (znēḡ) – 'zgužvan, neuredan'
ko da je kī mètlu pojīḡ – 'uspravnog, ukočenog držanja'
ko da je kī su pàmet svīta popīḡ (pobrāḡ, pojīḡ) – 'kao da je najpametniji
tko, suviše je bahat (umišljen) *tko*'
ko da je kī va drāče pāḡ – '1. imati ogrebotine po tijelu; 2. imati razderanu
odjeću'
ko da je kī va svojī kīši – 'osjećati se ugodno /ob. u gostima/'
ko da je kī va zēmlju propāḡ – 'nestao je, izgubio se *tko*, više se ništa ne zna
o njemu'
ko da je kī vrāgu 'z vrīće ušāḡ – 'nestašan je *tko*, vragolast je *tko*, objestan
je *tko*, prepreden je *tko*'
ko da je kī z nēbā pāḡ – 'smeten, zbunjen, zapanjen, zabezeknut'
ko da je kī z nōgū pīsaḡ – 'neuredno, ružno napisano'
ko da je kī za Bōgōn kamēnje hitāḡ – 'prati *koga* nesreća, neprilika'
ko da je krāva kōga polīzāla (oblīzāla) – 'imati zalizanu kosu'
ko da nī kī ni slanīgā zrnā vīdiḡ – 'jako mršav'
ko da se je kī z mächāmi drapāḡ (spāḡ) – '1. imati ogrebotine po tijelu; 2.
imati razderanu odjeću'
ko da se žbēle rojē – 'previše je *koga*, čega'
ko da zīdū govorīn – 'uzaludno'
kot bābjī zūb – 'nestabilno, klimavo'
kot crkvēni mīš – 'posve siromašan, ubog, bez sredstava za život'
kot drvēna Marija – 'ukočeno, nepokretno, usiljeno, apatično, bez ikakve
reakcije [držati se, sjediti i sl.]'
kot fūrija – 'naglo (velikom brzinom) i vrlo ljutito [uletjeti, izletjeti i sl.]'
kot gljūhimu „Dobro jūturo“ – 'uzaludno [govoriti]'
kot kàča kâ spod stīnē ujīda – 'prijetvorna osoba'

kot kàda slīpa kokòš z`rno nãjde – 'slučajno'
kot kvòčka na jâjci – '1. biti stalno na istome mjestu; 2. posesivno čuvati
 što'
kot ljûdi (čovik) – 'normalno, kako treba, na uobičajen način'
kot mächka z mlâdimi – 'stalno se premještati (seliti), ne moći biti na istome
 mjestu'
kot mùha na mêd – 'oduševljeno, s ushitom, nezaustavljivo, s pomamom'
kot prôpuh – 'vrlo brzo'
kot s pr`stôn v rît – 'loše, neprimjereno, neugodno, neprikladno'
kot stâra bàba – 'previše znatiželjan'
kot štrīga – 'zločesto, ružno [izgledati i sl.]'
kot vûk va õučjĩ kòži – 'dvolična osoba, licemjer'
kot z vèdra nèba – 'iznenada, neočekivano'
làčãn kot pàs (vûk) – 'jako gladan, izgladnio'
làgak kot però – 'male (zanemarive) težine, vrlo lagan'
làjat kot pàs – 'mnogo i nepotrebno (uzaludno) govoriti'
lajãu kot brèčë – 'koji puno i nepotrebno govori'
letìt kot strìlà – 'juriti, biti jako brz'
lîn kot tovâr – 'veoma lijen'
lîp kot jãboũko – 'rumen, mlad, zdrav, lijep'
lîp kot pûst – 'ružan, neuredan'
lîp kot rôžica (slīka, ândelić) – 'izrazito lijep (zgodan), naočit'
lîpà kod pûpa (pùpica, slīka) – 'jako lijepa, zgodna'
mâjhan kot žòk – 'veoma malen'
mèlje kĩ kot broštulîn – 'puno govori bez smisla tko'
mòkar kot mĩš – 'potpuno (skroz, do kože) mokar, promočene odjeće /od
 kiše itd./'

mōuĉät kot zālīt – '1. ne progovoriti ni riječi, ništa ne govoriti, uporno šutjeti; 2. ne odavati tajnu, znati čuvati tajnu'

müĉit se / namüĉit se kot blâgo – 'teško se naraditi, naporno raditi'

na vólji ti kot stâri bābi plês – 'tebi na volju, sam odlučuješ'

nāgāu kot plāmik (frminānt) – 'veoma razdražljiv, nagao'

(odgovorīt) kot iz tōpa – 'odgovoriti (opaliti i sl.) bez oklijevanja (brzo, s velikom sigurnošću)'

ofrĉān kot tīc – 'spretan, poletan, koji se kreće s lakoćom'

ostät kot opären – 'ostati šokiran'

ôštar kot brītva – '1. jako oštar /o predmetu/; 2. strog /o čovjeku/'

otprāvlja se kī ko da se žēni – 'dugo vremena treba komu da se spremi'

pāda (teĉè, cidì, lījè) kot s kablā – 'pada velika kiša, pljusak je, jako kiši'

peštät se (zabādät se) kot <hūda> stomānja v rīt – 'nametati se; petljati se u čije poslove, razgovor i sl.'

pijān kot ĉèp – 'potpuno pijan, do besvijesti pijan'

pijān kot prāse – 'jako pijan'

pīsät kot mächka – 'ružno pisati'

plēsät kakò (kot kāj) drügi sopè – 'raditi (postupati) po čijoj volji, raditi kako drugi hoće'

prèst kot mächka – 'umiljavati se komu'

prēžät kot pās – 'imati želju za čime (žudjeti za čime), ali se ne usuditi to tražiti (uzeti)'

prīt kot halabūra – 'naglo prispjeti, ući kamo'

prīt kot narüčen – 'doći (pojaviti se) u pravom trenutku, doći (pojaviti se) kad je najpotrebnije'

püšit kot Tūrĉīn – 'mnogo (prekomjerno, stalno) pušiti'

rēžät kot pās – 'svojim riječima i postupcima odbijati koga od sebe <zbog ljutnje>'

rĩje kĩ kot křt – 'naporno radi *tko*'
sām kot pās – 'potpuno sam, bez igdje ikoga'
sūu kot golūb – 'potpuno sijed'
skūp kot sūho zlāto – 'veoma skup, koji ima visoku cijenu'
slādak kot cūkar – 'lijep, mio /ob. o djetetu/'
slāgāt se kot rōgi va vrīci – 'ne slagati se, ne podnositi se, svađati se'
smījāt se kot trubīlo – 'smijati se bez kontrole'
smrdīt kot kūga (přč) – 'užasno smrdjeti (zaudarati), širiti oko sebe strašan smrad (zadah)'
smrdljīu kot tvōr – 'nepodnošljivo smrdi (zaudara), širi oko sebe smrad'
smřznjēn kot ždrōcalj – 'pothlađen, prozebao'
smūćen kot kokōš – 'zbunjen'
spāt / zaspāt kot āndelić – 'ugodno, lijepo spavati'
spāt / zaspāt kot cōk (klāda) – 'spavati dubokim snom'
spāt / zaspāt kot pōuh – 'čvrsto (tvrdo) spavati (zaspati i sl.), spavati (zaspati i sl.) dubokim snom'
spāt / zaspāt kot zāklān – 'čvrsto (tvrdo) zaspati (spavati i sl.), zaspati (spavati i sl.) tvrdim snom'
spōr kot pūž – 'veoma spor'
sūh kot bakalār – 'jako mršav'
sūh kot papār – 'jako suh, presušen zbog nedostatka vode (vlage)'
sūh kot slāma – 'jako suh, presušen zbog dugog stajanja'
sūh kot trīskā – 'izuzetno slab, mršav'
šegāu kot lisīca – 'jako lukav'
škūro kot škūra nôc – 'potpuni mrak'
škūro kot va grobū (rōgu) – 'potpuni mrak (tama)'
špīčast kot trīn – 'zajedljiv'
štūfan kot rīt – 'jako dosadan'

tèc (bīžät) ko da kôga <si> vrâzi gône – '1. bježati u paničnome strahu; 2. skrivati se od koga, izbjegavati koga'

tèc kot ùrica – 'odlično raditi (funkcionirati) /o aparatu, mehanizmu/

tèc kot zäjac – 'veoma brzo trčati (juriti)'

tòčän kot ùra – 'vrlo točan, točan u minutu (sekundu)'

třd kot kàmik (balîn) – 'tvrdoglav, svojeglav'

třdo kot bät – 'veoma tvrdo'

trdoglău kot tovär (bäk) – 'jako tvrdoglav'

třmast kot talijãnska mùla – 'jako tvrdoglav, svojeglav'

trūdän kot päs (brēcë, tovär) – 'jako umoran'

tülit kot bédast – 'jako (iz sve snage, mahnito) plakati'

velik kot gorä – 'jako velik'

vesëu kot tïc – 'jako veseo, radostan'

vlíc se kot krepäna (prebitä) mäčka – 'tromo (sporo, umorno, iscrpljeno) se kretati'

vrīdän kot čřv – 'neobično (zavidno, izuzetno) marljiv (vrijedan, radin)'

vrtät kot čřv – 'neumorno raditi, raditi bez prestanka'

zavījät kot vûk – '1. jako se derati, zavijati [od boli]; 2. tuliti tijekom pjevanja'

zavīt kot prāzji rôg – 'dosadan'

zdräv kot drîn – 'potpuno (posve) zdrav, u izvrsnom zdravstvenom stanju'

zločëst kot vrâg – 'jako zločest'

zmânträn (ùmoran) kot tovär – 'jako umoran'

znät kot vodü pīt – 'odlično znati što, biti u stanju reproducirati što bez problema'

zvonit kot brünäc – 'biti lajav, izlajati se, ne moći čuvati tajnu'

žëjãn kot päs (brēcë) – 'jako žedan'

žïu kot žïvo srebrö – 'nemirno (živahno) dijete'

živt kot búbrih va lõju – 'živjeti u blagostanju (izobilju), uživati u bogatstvu, bogato živjeti'

živt kot càr – 'živjeti u izobilju (blagostanju), lagodno živjeti'

žùkak (žùhak) kot pèlin – 'odviše gorak'

9.2. Dijalektološka karta – položaj mjesta Klane među govovima s međudijalekatskim značajkama⁴⁰

⁴⁰ Karta je preuzeta iz *Govora Klane i Studene* (Lukežić 1998: 195).

10. Sažetak i ključne riječi

U radu je prikazana konceptualna analiza poredbenih frazema ovjerenih u mjesnome govoru Klane. U uvodnome dijelu rada navedeni su cilj, motivacija i metodologija. Potom slijedi dio o položaju i kratkoj povijesti mjesta Klane. Navedena su dosadašnja istraživanja i jezične značajke mjesnoga govora Klane. U dijelu koji se odnosi na frazeologiju prikazan je razvoj te jezične discipline u svijetu i Hrvatskoj, definirana je osnovna frazeološka jedinica, navedene su i opisane vrste analize frazema te su navedena dosadašnja djela dijalektne frazeologije. Središnji se dio rada bavi konceptualnom analizom poredbenih frazema ovjerenih u mjesnome govoru Klane. Klanjski poredbeni frazemi pripadaju četirima većim skupinama: prvu i najbrojniju čine frazemi koji se odnose na čovjeka, drugu frazemi koji se odnose na predmete, treću frazemi koji se odnose na situacije i posljednju frazemi koji se odnose na način. Unutar svake od skupina provedena je daljnja analiza prema različitim konceptima.

Ključne riječi: dijalektologija, čakavsko narječje, ikavski dijalekt, mjesni govor Klane, frazeologija, frazem, poredbeni frazem, konceptualna analiza

12. Conceptual analysis of comparative phrasemes in the local speech of Klana

Keywords: dialectology, Čakavian dialect, Ikavian accent, local speech of Klana, phraseology, phraseme, comparative phraseme, conceptual analysis